

۱۸ صفر - ۱۳۳۵ سنه

۱ ديكابر - ۱۹۱۶ سنه

شهر آذربايجان و البرغ حادير

قطای (چين)

(باشی ۲۲ نجی عددده)

باسو بولغانلق اعتمادلی دلیلر برله ثابت. (۱)
چینلور آغاچ تاقتار، تاش هم باقرغه یازوب کتاب باصالر
ایدی. میلاددن ۱۱ نجی عصر اورتالرنده حرف برله باصوا اصولینی
بلدیله لکن قطای یازونده اشارتله بیک کوب بولغانلقدن حرف
برله باصو مشقتلی بولدی، شولای بولسه ده حرف برله باصو تاشلاغادی
همیشه استعمال قیلنوب کیلدی.

آغاچ چلتر، نقشلر یاساو طوغروسنده قطایلیر نظیرسز
بولولری قیلندن کیمیا علمی یاردمی برله یاصی طورغان بویولرینک
سرلرینی بو کونگا قدر بله آلایلر. کاغداشله و طوغروسنده بو
کونگی آوروپا و آمریکا متخصصلری بیک کوب نرسه لر اوگره نورگه
محتاجلر.

قطای مملکتنده تاش کومرگه بایلق بولسه ده چینلور
موندن لازم درجده استفاده قیله آلایلر، بو طوغوروده آوروپالور
بله طورغان نرسه لرینی بلایلر. بیگره کده مونلر مدنیت، علم و هنر
طوغروسنده اوزلرینی بتون دینادن اوستون دیب اعتقاد قیلولری

(۱) قطایده میلادی برله آلتنجی عصرده باصلغان نرسه لر بار.
۱۳۱۰ نجی میلادیده تألیف ایتولگان رشیدالدین کتانبنده باصه جیلق
حقنده معلومات بیرلدر. (المقتطف ج ۲۵ ص ۱۲۷). شولای بولغاچ بو
هنرنی آوروپالور نیچوک ایتوب اوز اختراعلری بولونی دعوی قیله آلار؟
«الاحاطة فی اخبار غرناطه» مؤلفی، ابوبکر الفلوسی ترجمه سنده مطبوع
بر کتاب حقنده اوشبو روشده سوز سولایی: «ورفع الملوزیر الحکیم کتابا
فی الخواص وصنعة الامدة وآلة طبع الکتاب». «الحلة السیرا» صاحبی
ابن الا بارالقضای البینسی، بدرمولی الامیر عبدالله حقنده: «انه کان
یکتیب السجلات فی داره ثم بیعها للمطبع فطبع وتخرج الیه قیمت المال» دی.
اندلس مسلمانلرنده آغاچ برله طبع ایتو اصولی معتبر بولغانلق حقنده
حکایتلر کوب.

صوگ و قنده غی جمهوریت اعلان ایتلو وقتینه قدر قطای
مملکتنده دستورالعمل بولوب کیلگان نظاملر، عرف و عادتلرنگ
اوزگرتلمی کیلولری روایت ایتوله در. اوشبو نظاملرغه کوره
قطای مملکتنده بولغان بتونیر، ایچیراطور سرائنگ ملکی بولوب
آشلق برله کسب ایتوچیلر بر ایچون اجاره حقی بیررگه
مجبورلر.

زور کوپرلر سالو، نی قدر مسافه بارغانقنی بلدره
طورغان آربالر، کامپاس (قبه نما)، ایگون قوراللری، داری اشلو،
یفاک و کاغدا، جای هم کاسه لر یاساو هنرلی قطای خلقلرندن
چیقیدی.

صورت توشرو و رسم یاساو طوغروسنده قطایلرغه برابر
کیلگان قوم بولغانلقی سروی توکل. قطایده دورتیوز یلدن بیرلی
چیقوب طورغان غزته لر بار. «غازت باکین» اسملی غزته،
شون جمله دن.

کتاب باصو هنرنی دیناغه قطای خلقلری چیقارغان ایدی.
موننی ایسه آوروپالور اندلس عربلرندن اوگره ندیلر، عربلر
ایرانلورلدن و ایرانلورده قطای خلقلرندن آلدیلر.

«باصه جیلق هنرنی آوروپالور چیقاردی» دیگان سوز
تاریخ بله گانلک، کتاب کورما گانلک و تیکشرو قوتینه مالک بولماغانلقدن
باشقه نرسه توکل. آوروپالورنگ کتاب باصو توکل، کتانبنگ
نیندی نرسه ایکانلکینی بلمگان بر و قتلرنده اندلس عربلرنده کتاب

تعلقی اشنی اشله می. قطای نظاملرینه کوره آناغه قول صوزوچی بالانگ جزاسی «اولم» در.

بالار اوز آتالرینی، آتالرینی بیک سوبه لر، معبودگه عبادت قیلو درجه سنده حرمت کورسه ته لر، آتالرینه یاردم بیرو قصدی برله اولدرلور ایچون اوز اوزلرینی ساتار (اولم جزاسینه حکم ایبولگان کشیلر ایچون قطای نظامی کشی یاللاونی درست کوره در). آتا و آناغه شوشی درجه ده شفقت ایتوچی قومنگ بارلغی (قطایلردن باشقه) معلوم توگل. چینلور قاشنده آتانگ اولووی قیامت قوبو حکمنده در. مونگ ایچون طو تاشدن اوچ یل ماتم طوبالر واوشبو مدتده یورته ایت آشالمی وایسرتکیچ ایچلمی، خاتون آلمی، ایرگه بارلمی. اولکلرینی اوزاتو و کومو طوغروسنده بیک تکلفه نه لر. قطای خلقلری نسل نسینی بیک صاقلیلر، اولگان کشیلرنگ ترجمه حاللرینی یازوب امین اورنلرغه قویالر. اوشبو سیدن قطایده آتا بابالرینی یکرمی بوونغه قدر بلوچیلر و شونلرنگ بتون تارماقلرینی خاطرلرنده صاقلوچیلر کوب بولا، اوشبو سیدن مونلر آراسنده قارنداشلک، یاقینلق حکم سوره در.

چینلور، بالالرینی سو یوچی خلقلردر. بالالرغه صوغو حقی باری آتالرغه غنه خاص بولوب بوده باری اخلاق توزه تو قصدی برله گنه بولورغه ممکن. موندن باشقه اورنلرده تایاق استعمال قیلو ممنوع.

باشقه قوملر قیلندن چینلور، قز بالاغه کوره ایر بالا بولونی آرتق کورلر. شولای بولسه ده قزلرنی ده کیستیمیلر. قز بالالرنی یاش وقلرنده ساتو عادبی بولسه ده بوده خلقلر ظن ایکنکچه مال ساتو قیلندن توگل بلسکه بایلق، اعتبار طوغروسنده کفو بولغان عائللر اوز آرالرنده یاش قزلرنی کیاوگه بیروبده شول قزننگ کیاو بولاجق بالا عائله سنده تربیه له نووندن و صوگندن ده شول کیاوگه خاتون ایتلووندن عبارتدر (بعینه مسلمانلرنگ صبی وصبیلر آراسنده نکاح قیلولری قیلندن).

قطایلرده نکاح یاشی ایرلرده ۱۸ در. مونلرده نکاحسز بالا همده طلاق بیک سیره ک بولادر. خاتونلر، ایرلرینی طلاق ایته آلمیلر اما ایرلرینگ اوپلرینی تاشلاب اوز آتالرینگ یورتلرینه قایتورغه حقلری بولا. موندی وقللرده ایر طرفی برله خاتون طرفی آراسنده زور دشمنلقلر چیقا وخوفلی ماجرالرده بولادر. اوشبو عذرلر سببلی ایرلر اوزلرینگ خاتونلرینی طلاق ایته آلالر: بالا بولماو، فحش یولینه کرو، ایرنگ آتا و آناسینه حرمتسزک کورساتو، ایر برله هروقت قققرشوی و آننگ سوزنی تکلاماوی، ایرننگ مالینی اوغرلاب اوز آتا آناسینه ییارووی، آرتق درجه ده کونچیلک، توزه لمی طورغان خسته لک.

سببلی فرنکلرده کورلگان هنرلرنی آلونی عزت نفسلرینه صیدرمیلر، آنلرغه ایهرونی کیچیلک صایلر. یوقسه قطای مملکتنده بتون دنیایی مکلر برله یلدر تربیه قیلورلق کومر معدنی بار لکن قطایلرنگ هنر و صناعتی باشقه لردن اوگرغی کونارلوب طورولری یا گلش اش. بعض بر اشلرده آوروپالور، قطای خلقلری درجه سنده بولماسه ده عموما قاراغانده آروپاده علم و هنر بیک آغه کیتدی، مونلردن اوگره غونگ ایندی معناسی قلمادی. قطایلر بو کون بولماسه ده ایرته گه آتارنگ هنرلرینی اوگره نورگه مجبور بولاجقلر.

قطایلرنگ اوز مملکتلرندن جیت که کیتولری و جیت خلقلر برله قاشوب یورولری، غربت اختیار ایتلولری نظام برله ممنوع ایدی. صوگ وقللرده آوروپالورلر کیابوب قطایده یوری و سودا قیله باشلاغانلردن صوگ بو عادت بومشاردی. مونلردن عبرت آلوب قطایلر اوزلریده جیتلرگه قاتوشا، آرالاشا باشلادیلر. لکن جیت مملکتلرده مونلر بربرینه آرقالانلر و برلکده اش کوره لر، بر جان و بر تن حکمنده بولوب طورالر. قایدغه بارسه لرده اوزلرینه مخصوص جمعیت توزیلر، آکا باشلق و اداره صایلیلر و قایدغه بارسه لرده جیتلرنگ کسبلرینی اوزلرینه آلالر و باشقه لرننگ رزقلرینی اوزلر. مونلرده بولغان ثبات و قناعت سویله بترلرک گنه توگل. خصوصاً آوروپالورلر مونلرغه مزاحمه قیله آلمیلر. مونلرنگ بریرگه کیولوری، آوروپالورلری شول اورندن سوروب ییارودر. اوشبو سیدن آمریکا و هوللاندا حکومتلری اوز قوللری آستنده بولغان اورنلرغه قطایلرنی کرماو، کرگان تقدیرده ده معلوم محللر و معلوم کسبلردن باشقه لرغه کرشماو حقنده نظاملر چیقارلرغه مجبور بولدیلر.

۱۷

عائله

قطایلر قاشنده یاقینلق، نسل و نسبک، عائله محکم روشده بولوب مونلر قدر یاقینلقغه رعایت قیلوچی قوم بولغانلق معلوم توگل. بو نرسه بتون قطای مملکتینی براوی جماعتی حکمنده ایسوب طوتادر. مونلر قاشنده بالالرینگ آتا و آناغه اطاعت قیلولری و آنلرغه حرمت کورساتولری درجه سنده ثوابلی اش و فضیلت یوق. قطایلر قاشنده بالالر برله آتا و آنا آراسنده، پادشاه بزله رعیت آراسنده، ایر برله خاتون آراسنده، قارتلر برله یاشلر آراسنده، دوست برله دوست آراسنده قارا قارشی رعایت و حرمت بولو لازم.

صایلاو حقلرنده و عمومی اشلرده هر وقت عائله باشلغی آلدن تورا، اول بار وقلده عائله ایچنده هیچ کیم بتون عائله که

یوردرگه و آتغه عاشق بر قوم بولغانقلردن آتغه اوخشاو ایچون طلوم یورتونی عادت ایتکانر ایدی.

قطای خلقلری علمنی سویلر، حرمت ایتلر، علم اهللرینی بیك عزتلی صایلر، مونگ خلافتجه صوغش و عسکرلکنی، قان قیونی مکروه کوره لر.

کوره زه لرگه، سحرلرگه اشانو ونجوم علمینه اعتماد قیلو، چین خلقلر نده بیك شائع. مونلر «ارواح» نك تصرف قیلولرینی اعتقاد ایتکانلکلرندن یمان (اوصال) ارواحلر نك ضرر ایتولرندن بیك قورقالر وارواحلر بیك توز یوریلر دیب اعتقاد ایتولری سیلی آنلرنی آداشدروب قالدرو قصدی برله اوزلری ککری بوکری ایله نوب اوراب یوریلر. ارواحلر نك هر نرسه گه قاتشولرینی درست کورولری سیلی یورت یاساو، اوی صالو حتی قبر قازوغه قدر منجملرگه و اوزلر نك روحانیلرینه کیکاش ایتلر و آنلر نك مشورتلری برله یوریلر.

قطایده تارالغان سفاهتلر نك الك قورقنچلیسی او طش اوینیدر. الوغ و کیچوک، ایر و خاتون هر بری موگا مبتلار.

۷

ایگوه اشی، صانو ایشو

چین خلقلری صنعت طوغروسنده نی درجه ده اجتهادلی وغیرتلی بولسهر، ایگو نچیلک طوغروسنده غی طریشلقلری ده موندن توبان درجه ده توگل. قطایلر نك عمومی معیشتلری ایگو نچیلک برله در. بومملکتده یر منبت بولغانلقدن آشلق یك بولا، قطایلر ایگون اشینی تمام شرطینه یتکروب اشیلر، مونلر قاشنده آشلق چه چو توابلی اش صانالغانلقدن ایگون اشی عبادت برله قاتشقان بر کسب صانالا. آوروپا لولر قاشنده کنزالک، غرافلق، دووره نلک زور بر مرتبه صانالسه چینلور قاشنده الك ماقاولی تیتول «ایگونچی» دیگان سوزدر. حتی اوزلر نك ایمپراطورلرینی ده «ایگونچی» دیگان عنوان برله سویلیر، بوايسه ایمپراطورنی حرمتله بولادر، شوندی لقبیدن ایمپراطورلر اوزلری ده خشنود بولالر. الک وقتلر ده مارت آینک آخر کونلر نده ایمپراطور اوزی سرای توره لری برله برلکده اشچلر کیوملری کییوب صابان سوررگه باصوغه بارالر وطوتاشدن اوچ کون اشلب قایتلر ایدی. یاقین وقتلر ده غنه بو عادت تاشلانندی. قطایلر قاشنده آشلق اشله ونک نی درجه ده معتبر بولوونه شوشی اش دلیل بولسه کیره ک.

قطای نظاملرینه کوره بر کشی، اوز اسمنده بولغان یرنی طوتاشدن اوچ یل چه چمی او تکارسه حکومت شوگی، مصادره قیلوب باشقه بره موگه بیروده اختیارلی بولادر. خلقلر نك ناچار اشله ولری

خاتولر ایرلرگه اطاعت ایتو برله مکلفلر. «ایرم قوش بولسه مین آنک آرتندن هواده اوچارغه مجبورمن» سوزی قطای خاتولر نك مقاللر ننددر. خاتون، اوزینک ایری اوستندن شکایت ایتوب محکمه گه یارا آلمی، زارلایوب سقرانوب سویله ووی عیب صانالا، ایری آرتق ظلم ایتسه عبادت خانه گه باروب اللهغه عبادت ایتو وایری ایچون سر حمت و توفیق صور او لازم بولا. ایرلری وفات بولغاندن صولک اوز اوزلرینی اولدروچی خاتولر قطای مملکتده کوب بولا، بو اش عیب توگل بلکه فدا کارلک ووفالی بولوچلیق صانالا. اگرده قطایلر قاشنده باشقه کشیلر نی اولدروده اوز اوزلرینی اولدرو کبک ضررسز بر اش دیب اعتقاد قیلنسه ایدی، قطای خلقی صوغشده ده نودرجه ده مغلوب بولماز بلکه آتیرغه هیچ کیم توزه آلماز ایدی. لکن مونلر کشی اولدرونی بیك زور بوزولوق دیب صانالغلری حالده اوز اوزینی اولدرونی عیب صانامیلر.

اوزینه خلف و نسل قالدرونی دنیادن کیتو چین خلقلری قاشنده عیب اش صانالا. شونتک ایچون مونلر بالا بولونی مکروه کورمیلر بلکه آرزو قیلنر، اگرده بالا بولماسه ایکنچی خاتون آلار، هیچ بولماسه باشقه بر کشینک بالاسینی اوزلرینه بالالقغه آوب تریه ایتلر. شوشی حکمت ایچون قطای خلقلری بیك اورچیلر، همیشه آرتوب کوبایوب طورالر.

قطایلر قاشنده خاتولر حرمتلی صانالار. عائله ده بولغان آنانک اورنی آتادن صولک غنه بولوب آتا بولماغانده آنک وظیفه لری آناغه کوچه. ضول خاتولر نی نکاحلاودن منع یوق، شولای بولسده قطای ایرلری طول خاتولرغه رغبت ایتیلر، زور بر ضرورت بولماسه طول خاتون آلمیلر.

قطایلر ده خاتولر نك آیاقلرینی باغلاب کچکنه حالده طوتو عادتی بولسده بو عادت، عموم قطایلر ده توگل بلکه بعض بر صنفلر ده غنه در. بو صنفلر قاشنده خاتون قزلر نك و اق آدوملر برله یورولری بیك ممدوح صانالغانلقدن شوکا اوکهای بولسون ایچون بر آیاقتی اوسدرونی طورونی چاره ایتوب تابقانلر ایدی. اما جمهوریت اعلان ایتولگاندن صولک بو اش بترلیدی.

قطایلر قاشنده نکاح طوغروسنده اوز جنسلر نندن بولماغان کشی کفو توگل. شونک ایچون مونلر باشقه جنسلر برله نکاح قیلمیلر، نکاح قیلولری دینی جنایت صانالا.

چه چ طلومی اوروب یورو، اصل قطای عادتی توگل بلکه حکومت سوروچی مغول و مانجولر عادتی ایدی. مونلر قطای مملکتینی فتح ایتوب حکومت سورده باشلاغانلر نندن صولک خلق بر روشده بولسون و آیرملق کورلماسون قصدی برله شوشی عادتی تاراتیلر واصل قطای خلقلرینی جبرله دیلر. مانجولر آتده

ماللرینی کوچه ب کرته باشلادیلر . قطای خلقلرینگ آوروپالورنی مکروه کورولرنده بر سبب آوروپالورنگ ارتق درجه ده قومسز لقلری، اختیارلی اختیارسز معامله لر قیلورغه مجبور ایتولریدر . الک زمانده عرب واسلام سودا گرلرینی قظایلر، مکروه کورمیلر، آنلرینی یاقق یوز برله استقبال ایتلر، چونکه مسلمانلر قظایلر برله یومشاق معامله قیللر، هر نرسه رضالق واختیارلق برله بولادر اینی . اما آوروپالور قومسز بولولری، هر تورلی یوللر وحیللر برله کشی یولقونی قاراب طورولری ومملکتلرینه آدمچیلکنی خراب ایتوچی ایون کرتو حقنده صوغش قیلولری سببلی مونلرینی سوبماز بولدیلر، مونلر ایندی آنلرینی وجدانسز وعقتسز آدملر دیب بللر .

قطای سوداسینگ الک زور الوشی انکلیزلرده آندن صوگ آمریقالور، نمسلر، فرانسزلر، یاپونلردر . لکن چیتلردن عبرت آوب قطای خلقلری بو کونلرده اوزلری ده سودا قیلو کسبنه کرشه باشلادیلر . خصوصاً مونلرنگ صبرلی، ثباتلی، اشانجلی، وعده لی وخیاتسز بولولری بوکسبده ده آغه کیتولرینه سبب بولسه کیرهک . فقط تیمر یول یوقلقنگ سودا اشی آغه کیتماوگه بیک الوغ مانع ایکنلگی معلوم .

سودا ایچون قظایده پوشلینه ونالوغلر توله و یوق، پاچپورت ویلیت کبک نرسه لر لازم توگل . تله سک قایده بار، تله سک نیچوک یور، دورت یاغک قبله ! . یول یورولر اوگهای، خوف وخطر یوق . یاصالغان تاش یوللر، قازلغان قاناللر، صانغان کوپرلر کوب . قرق چاقروم اوزونلقنده کوپرلر بار . بو کوپرلرنگ بعض برلرینه مگ یلار طولغان . موندی کوپرلرینی کورگان وقتده آوروپالور باشلرینی توبان سالورغه ویک کیچره بورگه مجبور بولالر .

قظایلرنگ تیمر یول صالعی طورولرینه سبب باری آوروپالورنگ اش که قانشولرندن قورقوغنه بولوب یوقسه مونک فائده سینی بلمگانک توگل . آوروپالورلردن خوفلری بتو برله مونلر بو اش که کرشه چکلر .

ر . ف .

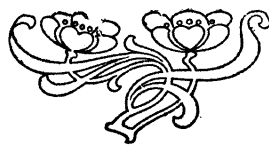
یا که یرلرینی چه جمی قالدرولری طوغروسنده اول باشلقلری مسئول بولالر وجوابغه تارتولالر، بعض وقتلرده محکمه طرفندن شوشندی اول باشلقلرینه یوز قامچی صوغو برله حکم ایتوله در . هر حالده بار یرگه آشاق چه جمی قالدرو یا که شرطینه یتکرمی اشله و مونلر قاشنده دین اعتبارنجه گناه ونظام اعتبارنجه جنایت صانالادر .

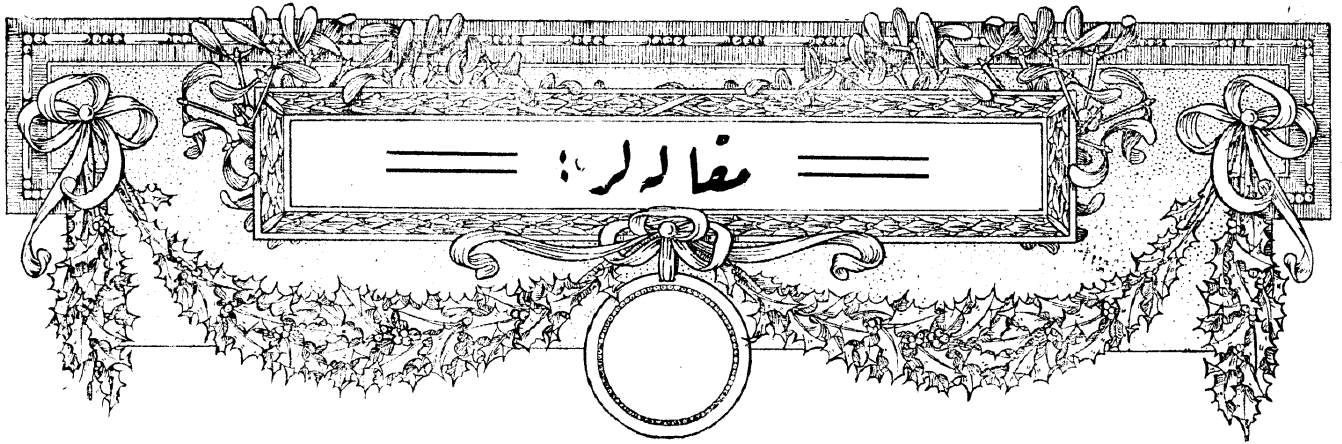
چینلورنگ صبرلی وچداملی بولولری ده ایگون اشیی آغه بیاروده سبب بولدی . مونلر یغمور بولماغان، وقتلردد آشلقلرینی، باقچلرینی چیتدن صوتاشوب صوغارالر، یاغمور کوتوب صارغاییلر، «بل قوری کلدی ایندی آجاق بولا» دیب قورقوب طورونی بلمیلر . خاتونلر، ایمچاک باللرینی نی روشده اجتهاد برله تریه قیلوب اوسدرسه لر قطای خلقلری ده ایگونلرینی شول درجه ده سویوب تریه ایتلر، هیچ بر خدمت قزغانمیلر . شول سببلی مونلرنگ آشلقلری بیک برکاتلی بولا، آزغه اورندن آلمان اورلقلری بیک کوب جانلرینی تریه له رگه یتیشه .

درست، چینلورلر یر علمنی آوروپالورلر درجه سنده بله آلیر، آشلق چه جو علملرینی مکتبلرده درس قیلوب او قومیلر، شولای بولسه ده اوز تجربهلری برله بیک کوب نرسه لر بللر، او قوغان کشیلردن کوب قالمیلر .

قطای مملکتنده چه چلمگان یر بولمی . الک کوب حاصل بولا طورغان آشلق «دوگی» در . چای . مامق ، شیکر قامشی ده کوب بولا . مال آسراو اشی ده قظایده بیک مکمل . مال وحشرات، حیوانلر حقنده غی تجربهلرینگ درجه سینی بلور ایچون قوری قول برله باقی طوتولرینی، قوش تاوشلری برله ساعت یورتودن موکسز بولولرینی دشال ایتوب کورسه تورگه ممکن .

صاتو ایتو، قظایلر قاشنده هنر وصناعت همده ایگونچیلک برله متناسب بر حالده توگل . بو نرسه مونلر حقنده مرغوب کسب صانالمی، شول سبیدن قطای سوداسی چیتلر قوللرینه کوچوب بارادر . قطای مملکتنده بولغان سودالرنک الک زوری جای سوداسی بولوب، چیتلر شوشی جای سوداسی مناسبتی برله قطای غه اوز

دینی مسئله لر

فرضی - ربا

مدنیت دنیاسنده بانقلرک مهم بر وظیفه لری شودر: خلقک سرمایه لرینی امانت صفتیه آلور؛ طویلانمش سرمایه لری توفیرلرینه اعتبار یولیه وبرور. مال ایله اعمال آراسنده شو صورتله تعاون وظیفه لری تأمین قیلنمش اولور.

اعتبار- تجارت معامله لریه صناعت معامله لری آراسنده ده تعاون وظیفه لرینی تأمین ایدر.

فابریقه لر زاوودلر خام ماده لری ابتدائی شیرلی تاجرلردن خلقدن اعتبار قوتیه صانون آلور ایسه، ایکی آراده غایت اهمیتلی تعاون معامله لری جای اولمش اولور. بر طرفدن تاجرلرک تجارتلری دور ایدر؛ بر طرفدن فابریقه لرک زاوودلرک اشلی دوام ایدر. ایکی طرفک تعاونلری برکه سنده محصولات اوچوزاغیه خلق استفاده ایدر.

۷) اعتبار- دولتلر، ملتلر، مملکتلر آراسنده تعاون بوللرینی آچار.

بر دولتک بر مملکتک سرمایه سیله دیگر دولتلرک مملکتلرک تیمر بوللری، صو یوللری قاناللری کبی ضرور حاجتلی تأسیس قیلنوب، دولتلر مملکتلر آراسنده اشتراک منفعت اساسلری تأمین قیلنمش اولور.

۸) اعتبار - اقتصاد معامله لرنده نقودک واسطه لگنه احتیاج مشقتلرندن طارلقلرندن انسانلری آزاد ایدر.

اقتصاد معامله لرنده اعتبار بولماسه ایدی، معامله لرک آسانقلرینه تیزلگنه غایت بویوک سکتته ویرلمش اولور ایدی. نقودلری سرمایه لری آلوب ویرمک مشقتلری، نقل ایتمک خطرلری هر وقت غایت بویوک یوک اولور ایدی.

اعتبار برکه سنده اقتصادی معامله لر غایت آسان اولور، آلوب

ویرمک، نقل ایتمک زحمتلری قالماز. مدنیت دنیاسنده اقتصاد معامله لرینک الگ بویوک قسمی، اقتصاد عالمرینک بیانلرینه کوره، اعتبار قوتیه حرکت ایدر. انگلتره بازارنده معامله لرک طوقسان بشدن زیاده قسمی اعتبار برکه سیله دور ایدر.

اعتبار- معامله لری نقود واسطه لگندن آزاد ایدر ایسه ده، دولتک مملکتک اعتباری خزینهلرنده بولنور، آلتونک قوتیه کوره اولور. اعتبار معامله لری غایت گوزل تشکیل قیلنوب، نقودک واسطه لگنه احتیاج قالماق ممکن ایسه ده، لکن شو کونگی مدنیتک درجه سنه کوره، خزینه آلتونلری ده زیاده اهمیت کسب اییدی.

درست شویله در. دولتک ملتک عزتی شرفی اعتباری خزینه آلتونلرینک قوه، معنویه سنه، قوه ساحرانسه کوره ایسه ده، معامله ده نقودک واسطه لگندن انسانلرک استغفالری البته ممکندر. نقودک واسطه لگنه احتیاج زحمتلرندن مدنی دولتلر، مدنی مملکتلر اعتبار برکه سنده ایندی آزاد اولدی. داخلی خارجی اقتصادی معامله لرینک اکثریت کیه سی اعتبار قوتیه دور ایدر.

هیئت اجتماعیه ده استقامت روحی غلبه ایوب، امانت عمومیه سلطان اولور ایسه، او وقت اعتبار معامله لری تمام قوتیه ظاهر اولور؛ نقودک واسطه لگنه احتیاج قالماز. لکن شو کونگی مدنی او بویوک علویت فطریه دن محرومدر؛ ایکی آراده غایت اوزون مسافهلر واردر. مدنیت او بویوک علویتدن همان اوزاقلا شور، یاقینلاشماز. ۹) اعتبار برکه سنده ماللره سرمایه لره انسانلرک ریاستلری ظاهر اولور.

احتیاج النده اسیر انسانلرک اقتصادی حرکتلری، بلکه همه انسانلرک همه حرکتلری آلتونک قهوه قریه سیله فرمان شاهانه سیله دوام ایدر. انسانلرک اوققلری بویوکلری شو کونگی مدنیت اقتضاسیله آلتون النده بنده در.

معامله لرده شو کون انسانک اهلیتی قیمت انسانیه سی نظره آلتایوب، یالگر آلتونک قوه اشتراکیه سی اساس اولور.

۳) قرض، فقہلرک نظرنہ کورہ، اوج اصلگ برینہ لاید
مخالقدر: قرض نقودده، طعامده اولور ایسه. نقدی نسیئہ مقابلندہ
مبادلہ اولمق جہتیہ، رباقاعدہسنہ مخالف اولور؛ استقراض مثلیاتده
اولور ایسه، «انده یوق شیلری مبادلہ ایتیمک» قاعدہسنہ
مخالف اولور؛ قرض قیمتلی شیلردہ (ذوات القیمده) اولور ایسه،
«بدل مجہول اولمامق» قاعدہسنہ مخالف اولور.

معروف اولمق، اللہک بندہلرنہ احسان اولمق شرفیلہ،
قرضده شو اوج اصلگ برینہ مخالفت گناہی تحمل قیلندی.
اگرده قرض معاملہسی احسان اولمقدن چیقوب استفادہ ایتیمک
یولنہ داخل اولور ایسه، یعنی قرضده فائض آلمق شرط قیلنور
ایسه، اوج اصلگ برینہ مخالفت کناہسی عفو قیلنمایوب، قرض
باطل اولور.

«کل قرض جرنفعاً فهو ربا.»

۴) قرض تملیکدر. ویرلمش مالک عینی مستقرضک ملکی
اولور. مالک اوزینی قایتاروب آلمق اختیاری ویروچیده قالماز.
ویرلمش مالک مثلی مستقرضک ذمہسنده ثابت اولوب، اداسی
واجب بر حق اولور. قرضده اجل یوقلق قوتیلہ مقرض هر وقت
هر دقیقهده طلب ایدہ یلور. طلب دقیقهسنده اعادہ واجب
اولور.

۵) آلمش مالک مقدارده وصفده مثلی اعادہ قیلنور ایسه،
واجب حق ادا قیلنمش اولور.

«فان امن بعضکم بعضاً فلیؤد الذی اؤتمن امانتہ»

لکن ادا ایدر ایکن، انسان اوزینک اختیاربلہ زیادہ ویرور
ایسه، جائزدر. تبرع هر وقت مشروعدر. انسانک مسامحہسی
کرمنہ ہمتنہ کورہ اولور.

«فان خیار الناس احسنهم قضاءً.» رواہ مسلم.

شارع حکیم علیہ الصلاۃ والسلام حضرتلری ادا ایدر ایکن،
آرتق ویرور ایدی. احسان ایدی، فائض معاملہسی توگل ایدی.
۶) مستقرضک یا مدیونک التده ویرہ بیلہچک ملکی طاب
دقیقہسنده یوق ایسه، انتظار واجب اولور.

«وان کان ذو عسرة فنظرة الى ميسره.»

قرضک دیونک اداسندن عاجز انسانلر حقندہ، شو آیت
کریمہ امرینہ کورہ، انتظار واجب اولور؛ طلبده شدت کوسترمک،
اصرار ایتیمک حرامدر؛ حبس ایتدرہ یلمک اختیاریده یوقدر.

«ما علی المحسنین من سبیل.»

لکن بر آدم قادر ایکن، بورچلرینی دیونلرینی ادا ایتمز
ایسه، حکمہ قوتیلہ طلب ایتیمک، آلمق مشروع اولور؛ حق حبس
ایتدرہ یلور.

اعتبار برکہسنده، غایت آز ایسده، انسانک قیمت ذاتیہسی
اہلیت انسانہسی اساس اولور. انسانلرک معاملہلری معین بر مدت
ایچندہ نقودک واسطہلگندن آزاد اولوب قالمور. سرمایہلر ماللر
اوزرنده انسانلرک ریاستلری ظاہر اولور.

۱۰) اعتبار برکہسنده بوش قالمش نقود۔ دولتک مملکتک مهم
تدیرلرنہ ضرور حاجتلرنہ صرف قیلنہ یلوب، دولت مهم ضرردن
قوتولور، ہم استفادہ ایدر.

معاملہلردہ نقودک واسطہلگنہ اعتبار برکہسنده احتیاج قالماز
دیمش ایدک. بوش قالمش نقود مملکتک دولتک ضروری ہم
نافع حاجتلرنہ صرف قیلنور ایسده، مثلاً تیمور یوللری بنا
قیلنور ایسه، مملکت تیمر یوللردن استفادہ ایدر؛ تیمر یوللرک
انشالری ایچون لازم اولاییلہچک استقراض آغرلقلرندن قوتولور.
اعتبار شو صورتده بر نیچہ جہتلہ برکت ویرمش اولور.

«تلك عشرة كاملة.»

اعتبارک، یعنی، قرض، استقراض ہم دیون معاملہلرینک
انسانیت دنیاسندہ فائدہلرندن اون فائدہی بیان ایتدک؛ بوکا ماعدا
اوافق بویوک فائدہلریده بلکہ واردر.

انسانیت دنیاسندہ اعتبارک هر حالده اہمیتی غایت بویوکدر.
ہیئت اجتماعیدہ اعتبار ہم ناقدر، ہم ضروردر. مدنیت ترقوی
ایتدکچہ، انسانلرک استقامتی گوزل معاملہلری هر جہتلہ همان
زیادہلہشدکچہ، اعتبار اہمیتی همان زیادہ اولور، بلکہ ضرورت کسب
ایدر، ہمہ معاملہلرک اساسی اولور.

اقتصاد دنیاسندہ اعتبار معاملہلرینک اہمیتی ضرورلغی اثبات
قیلنمش ایسه، اعتبار معاملہلرینی، یعنی قرض، استقراض، دیون
معاملہلرینی اہمال ایتیمک ہم مطلوب اولماز، ہم ممکن اولماز. شو
حقیقتی ایدی اثبات ایتدک دیہیک.

انسانیت دنیاسندہ اعتبار معاملہلری معاملہلرک اساسی اولوب
لازم اولور ایسه، اعتبار معاملہلری فائض سز اولاییلورمی؟ یاخود،
تجارت دنیاسندہ فائض معاملہلریده اعتبار معاملہلری کپی لازممی؟
ضرورمی؟ فائض معاملہلرینی تحریم ایتیمک اعتبار معاملہلرینی تمام
قطع ایتیمک کپی اولمازمی؟

مقالہمی بورادہ ختم ایتوب، مقالہ حاتمہسنده قرضک ہم
استقراضک بعض حکملرینی بیان ایدہیم.

۱) احتیاج دقیقہلرنده قرض آلمق مباحدر، انسانک شائتہ
شرفنہ ہیچ بر جہتلہ ضرور ویرمز. قرضک اعادہسی اداسی واجیدر.
«من اخذ اموال الناس یرید اداھا ادى الله عنه. و من اخذھا
یرید اتلافھا اتلفه الله.» بخاری.

۲) قرض ویرمک مندوبدر، صدقہ قدر ثوابیده واردر.

«انما السبيل على الذين يظلمون الناس و يبغون في الارض
بغير الحق . اولئك لهم عذاب اليم .» .

(۷) قرضلك ديونلك عموميتله حقوقلك هيچ برينى عفو
ايتمك هيچ بر وقت واجب اولماز؛ لكن حالته زمانته كوره مندوب
اولا ييلور .

«و ان تصدقوا خير لكم ان كنتم تعلمون» آيت كريمهسى
ادانندن عاجز انسانلك قرضلىنى ديونلىنى عفو ايتمك حقتدهدر .
«وان تعفوا اقرب للتقوى . ولا تنسوا الفضل بينكم .» آيت
كريمهسى حقوق ماليهلك هر برينى جمع ايدر .

«خذ العفو» آيت كريمهسيه «والعاقين عن الناس» آيت
كريمهسى همه حقوقلى شاملدر .

حقوقلى عفو ايتمك ، شريعت اسلاميه نظرنده هر نه قدر
مندوب ايسهده ، لكن مندوب اولمق انسانلك حالدرينه زمانك
حاجته كوره اولور . خاتلك حياتلىنى ظالملك ظلملىنى عفو
ايتمك هر وقت مندوب اولماز . بله خيانت هم ظلم يوللىنى
قاباق ايجون ، مطالبه مندوب اولور .

«ولمن انتصر بعد ظلمه فاؤلئك ما عليهم من سبيل .»
هم عفو ايتمك هم مطالبه ايتمك هر برى هر وقت جائز
ايسهده ، هيچ برى هيچ بر وقت واجب اولماز . حتى ظالملىده
عفو ايتمك جائزدر .

«ولمن صبر و غفران ذلك من عزم الامور .»
(۸) عفو- عفو قيلهچق آدملك قبوللىنه توقف ايدر مى ؟
يوقمى ؟

قان كى ، شرف كى حقوق غير ماليهده توقف ايتمز . عفو
ايتمك آدمك اختياريله تمام اولور .

قرض كى ديون كى حقوق ماليهده اختلاف وار : (۱)
مستقرضلك ديونلك قبوللىنه توقف ايتمز . چونكه عفو -
اسقاطدر ، انسانك اختياريله تمام اولور . (۲) قبوللىنه توقف ايدر .
چونكه حقوق ماليهده عفو ايتمك تملكدر ، انسانك قبولنه توقف
ايدر همده تملكده اكثر يتله منت شائبهسى بولنور . انسان هر
آدمك على الخصوص سفيللك منللىنى هر وقت تحمل ايتمز .
سفيللك منللىندن همت اهللىنى صاقلامق قصديله ، قبول شرط
قيلنمق گوزل بر تدبير اولا ييلور .

ايكى رايك هر برى معقولدر ، موجهدر .
(۹) حقوقلى عفو ايتمك ، شريعت اسلاميه حكمنده ، هيچ
بر وقت واجب اولماز ديمش ايدك . لكن تورات آيتلىنه كوره ،
هر يدى سنهده بر دفعه بوتون حقوقلى عفو ايتمك واجب اولور .
توراتده ، ثنية الاشتراع سفرنده ، ۱۵ نچى سورهده :

۱ - فى كل سبع سنين تصنع ابرا
۲ - وهذا حكم الابرا : كل صاحب دين فليبرى صاحبه مما
اقرضه ، لا يطالب صاحبه ولا اخاه . لانه قدنودى بابرا الرب
۳ - اما الاجنبى فطالبه . و اما ما يكون لك على اخيك
فابر نه منه .

۴ - لكن لا يكون فيما بينكم فقير ، لان الرب يباركك فى الارض
التي بعطيكها الرب الاهك ميراثاً لتمتلكها .

۵ - ان سمعت لصوت الرب الاهك و حفظت جميع هذه
الوصايا التي انا آمرك بها اليوم و عملت بها

۶ - فاذا يباركك الرب الاهك كما وعدك : يقترض منك امم
كثيرون وانت لا تقترض . و تسلط على امم كثيرين وهم لا يتسلطون
عليك .

شو آتى آيتك دلالتته كوره ، يات ملتوردن مطالبه ايتمك ،
يهوديلردن هر يدى سنهده بر دفعه عفو ايتمك واجيدر . توراتك
باشقه حكلملى كى عجيب غريب بر حكمدر .

شريعت يهوديهده هر يدنچى سنه سبت سنهسى اولوب ، يدى
يديدن صوك كلك هر ۵۰ نچه سنه يوييل سنهسى اولور .

توراتده ، سفار الاحبارك ۲۵ نچى سورهسنده :

۸ - و احسب لك سبعة سبوت من السنين سبع سنين سبع
مرات . فتكون لك ايام سبوت السنين السبعة تسعاً و اربعين سنه

۱۰ - و قدسوا سنة الخمسين ، و نادوا بعثق فى الارض لجميع
اهلها . فتكون لكم يويلا و ترجعوا كل امرى الى ملكه ، و تعودوا
كل واحد الى عشيرته .

سبت سنهلى ، هر سبت سنهسنده عفو وظيفهلى ، يوييل
سنهلى ، وقتنه كوره ، بويوك مصاححت ملاحظهسيه وضع قيلنمش
اولسه كيرهك .

هيئت اجتماعيهده انسانلك اقتصادى جهته ممكن قدر
برابرلكلى ، ديانت نظرنده ، مطلوبدر . بختلك قدرتلك طبيعتلك
اختلافلى بركهسنده انسانل آراسنده اقتصادى جهته فاحش
تفاوت ظاهر اولور ايسه ، انسانلك اقتصادى حاللىنى ممكن قدر
تسويه ايتمك ايجون ، البته بر تدبير بولنمق لازم اولسه كرك .

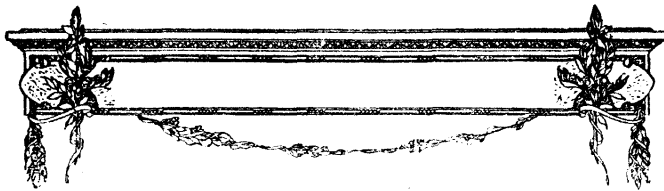
موقت ، مخصوص هم گوزل بر تدبير اولمق اوزره ، تورات
سبت سنهلىنى وضع ايدوب ، هر يدىده هر ۵۰ نچىده بر دفعه
بوتون حقوقلى عفو ايتمك وظيفهلىنى التزام ايتدى .

باشقه زمانلك حالته باشقه خالقك روحنه كوره ، شو حكملك
ضررلىده مفسدهلىده ممكن ايسهده ، تورات زمانته ، يهوديلرك
او وقت احوال اجتماعلىنه كوره ، بله تمام موافق اولمشدر ،
احتمال ضررلىده بولنماشدر .

قالاچق ايسه، استقراض يوكاريني صوڭك كه چك نسل اوسته يوكله مك البته جائز، بلكه مطلوب اولور. حاصل اولاچق فائده لرك يالكز بر جزئنه نائل اولمش معاصرله بوتون آغراغى يوكله مك البته عدالت اولماز. شو عصر بوتون ثروتلرينى بر كترلينى اوزينگ ارثنه ترك ايده بيلور ايسه، مشكل حال لرك آغر دقيقه لرك توليد يتد كلى ضرر لرى ده ديونلرى ده البته ترك ايده بيلور. اعتبار معاملهلرنگ اهميتلرينى ده ضررلرينى ده بيان ايتد كدن صوڭك، ايندى فائض مسئلهلرينى اقتصاد لسانيله بيان ايده يم. اسلام تعليملرينگ علويتنه برهان كى اولور.

موسى چار الله .

پيتراغراد. اوكتوبر ۲۸ ده ۱۹۱۶ سنه.

آلتى شهر تاريخندن بر پارچه

هجرتدن بر نيچه عصر مقدم، تاتار حكومتلرينگ غايت كوچلى و پارلاق زمانلرنده، اداره لرنده بولغان « آلتى شهر » ده راحت كونلر كيچرگان ايدي. بو وقتلرده بو يرده صنايع و معارف ده خيلى ياخشى تارالغان ايدي.

« آلتى شهر » هجرتدن صوڭك اويغور توركارى حكومت ايتكان چاقلرده ده عمران و مدنيتجه ياخشوق ترقى ايتكان ايدي. بوندن بر نيچه عصر صوڭكغهر اراق قالب و وجود كه كيلگان مغول و چغتاي زمانى ده ناچار توگل ايدي.

نيچكدر، مغول و چغتاي خانلقلىرى منقرض بولدى. شول كوندن اعتبارا واق تويهك مسلمان خانلقلىرى پيدا بولوب « آلتى شهر » باشينه بلا اولطلى ياغدر باشلاديلر. آندن صوڭك صوفى صورت و شيطان سيرت « خواجه » لر ظهور ايتوب آلتى شهرنى تمام بولدرديلر. شوشى خواجه و ايشانلرنگ جهرى و خفيه اولقى اوزره مذهب تفرقه لرى ميدان آلوب خلقنى ايكيگه آيردى. شوندىن آق طاغلق، قارا طاغلق، مذهبلىرى وجود كه كيلوب « آلتى شهر » نى چيرگه صابشدردى. نهايت آيباق خواجه كى خائىر وطن و مملكتتى قطاي و قالماقارغه صانديلر.

۱۰ نجي عصر هجريدن اعتبارا « آلتى شهر » قان درياسى آستنده قالدى. آقدى قانلر، مسلمان قانى ! آلتى شهر كه خواجهلق ايتوچى صوفيلر مسلمان قانى توكوندن

بزم اسلاميت معسرلر عاجزلر حقنده انتظارى ايجاب ايتمش ايسه ده، هيچ بر انسان هيچ بر حقوق خصوصنده عفو ايجاب ايتمه مشدر. بلكه حالنگ زماننگ ايجابنه كوره حركتى انساننگ اختيارينه ادبته تسليم ايتوب، مناسب صورتلرده عفو مندوب ايتمشدر.

هيئت اجتماعيه ده انسانلرك اقتصادى حاللرينى تسويه ايتمك خصوصنده شريعت اسلاميه تدبيرلرينى زكات فصلنده انشاء الله بيان ايتسه كيرهك.

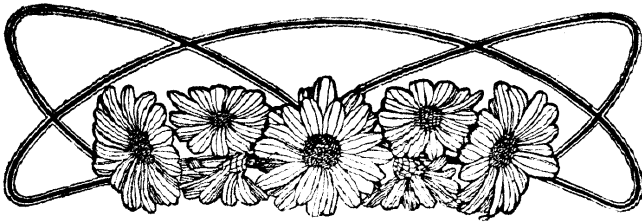
۱۰ اعتبارك، يعنى قرض، استقراض، ديون معامله لرينگ اهميتلرينى يوقارى ده بيان ايتدك. نظرلرى دقيق اقتصاد علملرى قرض معامله لرينگ استقراضلرك غايت بويوك ضررلرينى ده بيان ايتمشلر.

اولا: حكومتلرك شركتلرك فائض مقابلهنده استقراضلىر تشبث همترلندن خلقى محروم ايدر. خلق اوز ماليه اوز معرفتيله اش كورمكدن قالب؛ حكومتنگ شركتلرك كاغدلرينى آلور؛ فائض مقابلهنده سرمايه لرينى و برور؛ تبيل اولوب كون كوروجى صنف هيئت اجتماعيه ده زياده لشور.

ثانياً: حكومتلرك بويوك استقراضلىر تجارتلرده زراعتلرده استعمال قىلنه چق سرمايه لرك نقصانه سبب اولور. استقراض يوليله طوبلانمش مبالغ فائده سز يولاره صرف قىلنور ايسه، بر نيچه جهته ضرر محققدر. چونكه بر كتملى كشرتملى سرمايه جمعيت الندىن چيقوب، تاف اولمش اولورده، يرينه يالكز ضررى قالمش اولور. ثالثاً: استقراض يوليله طوبلانمش سرمايه لرى قاپامق (توله مك) على العاده بر قاج سنه لره توزيع قىلنمق جهتيله، شو كونك استقراضى صوڭك كه چك نسل اوستينه حقسز عدالتسز يوك اولور. شو كونگى يوكارى صوڭك كه چك نسل اوزرينه يوكله مك حقوقى هيچ بر انسان ده يوقدر.

استقراض ضرر لرى حقنده سويلنمش شو سوزلرك هر برى طوغريددر. لىكن او ضرر لرك هيچ برى استقراض ضررى توگل، بلكه سؤ استعمال ضرريددر. استقراض، استعمالك صورتلرينه كوره، يا مضر اولور، يا خود مفيد اولور. طوبلانمش سرمايه منفعتلى يوللرده صرف قىلنور ايسه، مفيد اولور. فائده سز اهميتسز شيلره صرف قىلنور ايسه، البته مضر اولور.

شو كونگى يوكارى صوڭك كه چك نسل اوسته يوكله مك اعتراضى، شبهه يوق، غايت مهم اعتراضدر. لىكن دقتله ملاحظه قىلنور ايسه، استقراضك ضررينه دلالت ايتمز، بلكه لهنه دلالت ايدر. استقراض قوتيله طوبلانمش سرمايه بر كه سنده انشاء قىلنه چق اشرك منفعتى دائمى اولوب، صوڭك كيله چك نسلك استفاده سنه

سید علی الظاهر حضرتلری حقنده خاطرہ

(سیدنک «آمار» ده بازلغان ترجمہ حالندن بر آز جملہ لر)

سید علی الظاهر حضرتلری ۱۳۱۳ - ۱۸۹۵ نجی یل مدینہ دن سفر ایتوب استانبول غه کیلدی و احمد اسعد افندی خانہ سنده یکرمی کونلر قدر طوروب شوندن «بخارا» شهرینه باردی و آندہ اوزون وقت طورغاندن صوگ «سمرقند» گه باروب جامع الصحیح صاحبی استاذ المسلمین امام محمد بن اسماعیل البخاری حضرتلرینی زیارت قیلوب قایتدی، شوندن صوگ زاکاسپی تیمر یولی و کاسپی دگری برله استرخانغہ و آندندہ «قازان» غه کیلدی .

بز بو آدمی الکنن ایشتوب کیلهدر و «مدینہ» ننگ کمنه توگل بلکه بتون حجازننگ الوغ عالملرندن دیب اعتقاد قیلهدر ایدک. بو سفری حقنده مصر جریده لرندہ بعض بر نرسه لرده اوقوب طورددق . شول سببلی کورشورگه آرزومز کامل و بعض بر نرسه لر اوقو امیدمز کوچلی ایدی . لکن مفتی سلطانوف جنابلری «مسکاو» شهرینه تاج کیو بایرامینه اشتراک ایتو ایچون اوفادن کیتکانلکندن صوبرایته خدمتندن بوشانوب طوررغہ چیتکه بوررگه امکان یوق ایدی . شوننگ ایچون «سید حضرتلری برله بز کورشه آلمی قاورمز» دیب تأسف ایتوب طورادر ایدک. شول وقتلرده قازاندن حرمتلو یوسف حاجی : «سید حضرتلری اوفاکه بارادر» دیب تیلغرام بیردی . بو، بز ننگ ایچون کوتولمگان بر نعمت بولدی، البته شادلانددق .

۱۳۱۳ - ۱۸۹۶ نجی یل مای آینده سید حضرتلری پاراخودده اوفاکه کیلدی . یانده سالم اسمنده برخادمی بار، آلوب کیلوچیسی ده حاجی یوسف افندی دیبیردیف ایدی . پاراخودده قارشى آلدق . باشنده عرب چالماسی، اوستنده ده آقچورینلر طولاسندن چیکمان بولغانی حالده سید حضرتنی برله کورشدک، شول وقتده بز ننگ ایچون دعار قیلدی . حرمتلو مریم بیکه سلطانواننگ آت آربازنده شهرگه منوب آننگ یورتینه قوناق بولوب نوشدی، برر آی قدر شوشی یورتده بیک راحتک برله عمر اونکاردی .

شول کونلرده تیمر پولات حاجی ده کیلدی . مریم بیکننگ یورت ایچنده بولغان اوینگ برایی بولمسی سید برله خادمینه تخصیص ایتولگان و زور بر بولمسی عمومی کورشو اورنی و درسخانه

باشقه بر تورلی ده اش کورسه ته آلمادیلر . حتی بر ایمچه کدن سوت ایمگان «سلطانلر» بربری ایله آچقندن آچق «دشمان، دشمان!» دیب سوگشر . اوق، وقلج طوتوب طوغشر، کوچلسی اولتزر، کوچسزی اوله ر ایدی .

بولرنگ ؛ بو قدر قانلر توگوب، معمور شهرلرینی خراب قیلوب، گناهمز اهلینی مالندن، جانندن، بالا چاغانسندن آبروب، توننی کوننی اوز آرا صوغشولرندن مقصودلری نی ایدی ایکان؟ آکسز و نادان خانلرنگ بو کبی و حشیانه حرکتلرینه سبب، شخصی اینتریفه لرندن باشقه بر نرسه ده توگلد .

صوگنی خانلرنگ بو کبی تدبیرسز حرکتلری؛ بیکاردن بیکار اوز آرا صوغشولری مملکت اوچون صاغایماساق بر چیر بولدی . اشته شول کوندن بو کونگه قدر «آلتی شهر» چیردن چغالمی . وطن و مملکت اوچ یوز یلدن بیری شول چیردن باش کوتهره آلمی . بیچاره ننگ حالی غایت آغردر!

«غرض آگلاماو» بز ننگ مسلمانلرغہ شول زمانندن قالغان بر میراث بولسه کیرهک . اشنگ آخرن اویلاو، ملی و اجتماعی مسئله لرگه بی طرف قاراو، ملت ایچون فائده لی اشلرده شخصیتدن کیچو، تعصبی بر چیتکه قویوب هر شده و هر مسئله ده کوزنی زور آچوب تیره ن قاری بلورگه اویره نه باشلارغہ وقت یتکان بولسه کیرهک ایدی ایدی .

چقماغان جانده امید بار، چیرنگ سببی بلنسه آگ دارو قیلورغہ ممکن . سببی ایسه اختلاف و افتراقدر . بس شخصی عداوت و کدورتلری اچدن چغاروب تاشلامق کیرهک .

تورکستان و آلتی شهرگه دائر قول یازمه تاریخی بر اثرنی اوز تلمزگه ترجمه ایتوب نشر قیلیمچقی بولغان ایدم، لکن بو اثرده عموماً بوغاریده مذکور «صوغش چوقمارلری» ننگ اوز آرا چهک شولری بیان ایتلگان . مین بو قهرمانلرینی تاریخ صحیفه سینه کرترگه تله مدم . بناء علیه «نشر» ندن واز کیچدم . بولر آراسنده تلگه آنورلق و تاریخ قه مالک بولورلقلری بولسه، آرده عبدالرشید خان، بابرشاه، عبدالله خان، احمدخان، سعیدخان و یعقوب بکلردر . بولر حقنده قسقه چه راق یازلور .

نوشیروان یوشف . (خوتن)

شوندى جزئى نەرسەلەرنى عربچە گەنە يازماۋىي ايچون مېن موگا اوزمده تعجب ايتدم .

•••

مېم بېكە خانەسندە زور بر مجلسدە اوزندن شول وقتلردە (تونلرنگ قسقه وقتلرى) يستونگ فرض بولوب بولماۋىي حقتدە سوز صوراديلر . موگا هيچدە فكر ايتوب طورمى «وقت بولماغاج فرض بولمى» مضمونندە بىك قسقه جواب بېردى . مملكتمزده تمام اونوتولوب بشكان بر بلانگ اوشبو جواب سببى تكرار باش كورساتوۋوندن قورقدم ايسەدە ، بر اولاق اورندە شيخ زين الله حضرتلرنيگ : «قاضى افندى! مونلر بىك ايركە آدملر ، اعتراض فلان قيلمە ، خاطرى قالماسون ، بزدن و مملكتمزدن رضا بولوب كيتسون ديگانلكنندن شوگا امتثال ايتوب قارشو توشمام و سكوت ايتوب قالد . لکن بو حالنگ اوشبو روشدە قالوۋىي افراط ضررلى بولاجق » ھاي اول كشى حقتدە بخارادە شولاي قتوى بيرگانلر « ديب بخارا فتواسيني كوكدن كيلگان وحى اورندە صانوحىي خلقمىز موندن صوگ سید علی الظاهر فتواسيني ده زور بر حجت بله چكلر و هيچ مبالانسز يستو غازيني قالددرغه دعوت ايتوچيلر كورله چك ايدى . شوگار بر چاره تابار ايچون مسئله نى اولاقده سويله شمكچى بولوب مرجاني حضرتلرى برله «مدینه» دە ملاقات ايتوب ايتاۋىي و «ناظورة الحق» كتائيني كوروب كورماۋىي سؤال ايتدم . مقصودم شوندىن آقرونلاب مسئله نك او كيني ألمق ايدى . سؤاليمە اوشبو روشدە جواب بېردى :

مرجانينگ «مدینه» گە بارغان يلندە مېن «مدینه» دە توگل بلهكە سفرده «تونس» مملكتمدە ايدم . اوزى برله مخابره و مكاتبە مزده بولمادى . فقط غايبانە بلور و اثرلرى بارلغيني دە ايشتور ايدم . بزگە اخلاصى بارلغى مۇئەسسە بولغان شاگردلرنيگ سويله ولرندن معلوم ايدى . مدینه گە كيلگانندن صوگ ميگا تابشورر ايچون ديب بر قدر ھديه لردە قالدردغان ايدى . «تونس» دن قايتقانم صوگندە ھديه لرينى آلم . «ناظورة الحق» نى دە و باشقە اثرلرينى دە كورگانم يوق . عجبا سزده شول «ناظورة» ياكە مرجانينگ باشقە بر اثرى يوقى » ديدى .

مېن اوشبو فرصتى غنيمت بلدم و «ناظورة» نى كيتوروب بېردم . حضورندە برر ھفتە طوردى . موندن صوگ يستو مسئله سندە سرز چيقدى ايسە قطعى صورندە و جوب طرفيني التزام ايتە وقالدرونى بىك الوغ قباحت و گناه كوروب سويلى طورغان بولدى . مېن بو خالدن زيادە ممنون بولدم و هيچ بر مشقتسز مقصودمە يتووم ايچون الله تعالى گە شكر ايتدم .

ناظورة حقتدە غىي فكريني صوراغانمە تحسين ايتوب

روشيني آغان ، ھر وقت يورر ايچون آتلر آربالر حاضر ، مملكتمزنگ عالملى و علامەلى كيلگانندە سيد برله آرالرنده يوسف حاجى ترجمانلق ايتە ، مقصودلرينى آكلاتا و سيدنگ عربچە سويله گان سوزلرينى دە كوب وقتدە اوز تلمزگە ترجمە قيلورغە مجبور بولادر ايدى .

تيمور پولات باى ، بالقصد كشى يياروب (باروچى خيرالله قارى عثمانى ايدى) . طرويسكى دن شيخ زين الله حضرتلرينى دە كيتورتدى . آنلرني دە مېم خانم يورتينە توشرديلر .

مېن اوز عمرمدە ملالرنگ و «عالم» اسمندە يوروجيلرنگ «علم» دعواسى قيلودن واز كىچكان بلهكە اوز قصورلقاريني اعتراف ايتكان بر وقتلرينى كورە آلم . بو حال ، سيد على الظاهر كيلگانندن صوگ «اوقا» شھرندە بولدى . بوذاتلر ، اوز كيمچيلك ريني عذر كورساتوب سيد حضورندە غىي درس لردە عبارت اوقوميلر ، تكلاب طوروجيلرنگ تبسم قيلولرندن بىك قورقارلر و شول سببى قوللرندن اش كيلگانلكنى اعتراف قيله ل ايدى .

ھر كون ساعت ۴ لردە مېم بېكە يورتندە حديث درسى بولادر ، بر ايكي ساعت وقتلر شوندى اوتددر ايدى . سيد حضرتلرى ايكندى نمازيني اولگىي وقتى كرو برله اوقى و شول سببى بارى آخشام نمازبنه غنە مسجدكە چيقادر ، ايكندى برله اخشام آراسندە فرصتى بىك ابركن و اولاق صحبت ايتارگە ممكن بولادر ايدى . شول سببى مېن شول وقتندە يائينە بارادر ، باردم ايسە مطلقا بر نرسە اوقيدر ايدم . خصوصى جاي مجلسلرينە بارغاندە كيسە مە بر نرسە صالوب بارادر و جاي ايچو آراسندە شونى تكلاتادر ايدم . امام نووى نك «الاربعين» اسملى اثريني خيرالله آخوند حضرتلرى يورتندە جاي آراسندە اوقودم و كيسە مە گى قارنداش برله بعض بر علامتلر قويوب باردم . مجلسدە قاضيلر و بعض بر مستثنى مدرسلردە بار ايدى .

بر كون باروومدە آلدندە بر مکتوب بار ايدى . ميگا سوزوب : موني عبد الحنان البرجاني اسملى بر شاگردمى ييارگان لکن تاناچه يازغان . بوموشى بارمى يوقى بلميمز ، ترجمە قيلمە كز ايدى ديدى . «مدینه» دە حضور كزده يللر برله استفادە ايتكان و اوز كزدن مأذون بولوب آيرلغان بر شاگرد كزنگ خطيىي عمرندە بر عرب عالمدن درس آلمان شاگرد كز ترجمە قيله آلورمى ؟ » ديدم دە كاغد آلوب بر نەرسە ياصاب بېردم . مکتوب ، سلام و عرض خلوس ھم دعا اوتودن ، كوبىي آرمى صدقە ييارگانلگيني بيان قيلودن ، روسچە امتحان قيلنوب ملالق ايچون شھادت نامە آلورغە يكاترينبورغ شھرينە بارغانلغيني و استاذينگ روسيە گە كيلگانلگيني چيلابى شھرنده ايشتوب شول خطنى كوندرگانلگيني بيان قيلودن عبارت ايدى .

حیه تسی دیب اچقندردم، خواجه خاتونینی اوصال یلان یاصاب کورساتوومدن یک حجیل بولدم» دیدی.

محمد پیرمنگ «صفوة العرفان» اسملی اثرینی کورساتوب: «بو آدم، یک الوغ بر یادکار قالدردی، جنابگر هم شوندی بر اثر وجود که کیتورسه گر و روسیه اسلاملرندن بحث ایتسه گر روسیه اسلاملرینی باشقه مملکتلرده بولغان قارنداشلرینه تاتوده واسطه بولور ایدگر!» دیگان ایدم. «ضرر بولماز ایدی لکن باشده موندی نرسه خاطر مه کیلمادی!» مضمونده جواب بوردی. حقیقت حالده موندی اثر میدانغه چیقارلرق اقتدارلی بارلنی شبهه لی ایدی. حدیث علمنده بولغان مهارتی ده روایت طریقده غنه بولوب درایت جهتده ید طولی صاحبی بولماز دیب ظن ایتده در ایدم. اوزندن کوب نهرسلر اوقودم، یاشدن یرلی خطا اوقوب یورمکده بولغان یک کوب عربی کلمه لرنی، خصوصاً قطعی و وصلی همزلرنی توزه توومه سبب بولدی. بو جهندن اوستمده الوغ منتی بار. لکن موگا قارابده اوزینگ درجه سندن یوقاری کوتاررگه اقتدارم بوق. «انزلوا الناس منازلهم».

سید حضرتلری حنفی مذهبنه یک مقید و صلابتی بولونده فاضل مرجانی حضرتلرینه اوخشاسه ده، مذهبنی اصل و دلیللرنی فرغ قیلوده ابن عابدین وطحطاویلر یوللرنده بولسه ده استدلال فی التقليد مسئله سنده مرجانی حضرتلرندن آیرلادر ایدی. حتی یک کوب تجربه قیلوب یورگام سوکنده «آخرسی بو حنفی مذهبی برله طوغریدن طوغری اوزلرینک اصوللری برله توکل بلکه بعض بر بخاری شرحلری و متأخرین اثرلری واسطه سی برله گنه آشنادر» دیب ظن قیلورغه باشلادم. احتمال بو ظنم درست توکلدر. لکن بر آیدن زیاده برلکده یورگانمز و صناعانمز سوکنده بزده شوندی بر فکر حاصل بولدی.

سید حضرتلری ماوفا» که کیلو خبری چیقغاندن سوک بز، شیخ جمال الدین الافغانینی کورونی فرض ایتکان و ایکنچی بر شیخ جمال الدین نی کوره مز دیب خیاللانوب یورگان ایدک. درست، سید حضرتلرینی معتبر و علما سیرتلی عالیجاناب بر آدم تابدق، کورشومزنی نعمت صاناب یک شادلانق، اوزندن کوب نرسلر استفاده قیلدق، آدم قحطلغی زماننده موندی آدملرنی کورو یک لذتلی بولدی. شولای بولسه ده نرنک اوز نظرده سید علی الظاهر حضرتلری برله جمال الدین آراسنده حتی نسبت یوررلک توکل. «جمال الدین» ایندی اول جمال الدین.. الله تعالی هر ایکسینی غریب رحمت ایتسون!..

صدیق حسن برله شیخ جمال الدین اسملونی ذکر ایتاررگه بولسه سید حضرتلری صدیق حسن، شیخ جمال الدین دیب توکل

سویله دی، اوزونلقدن باشقه نرسه سی برله اتقاد ایتمادی. اوزونلغینه هم اوز عصرده شلرینه تعریفلر، سؤال مقدرلرگه جوابلر یازلغان بولسه کیره ک، دیب توجیه ایتدی و استفاده قیلورغه لایق بر اثر ایکانلغینی سویلادی.

«سز نیچوک بوکون که قدر ناظوره نی کورمادگر، حالبوکه شیخگر عبدالغنی حضرتلری (۱). آگا تقریض یازغان» دیدم و مذکور تقریضدن کوجرلگان نسخه نی کورساتدم. باشینی سلکدی ده «کورمادم» دیدی.

بخارا دامالترینک علمی درجه لرینی اوتدن اوتده کوروب قایتقان و روسیه مسلمانلرنده بولغان عالملرنگ درجه لرینی میزانغه صالحوب تارتقان سببی مرجانی ده شونلرنگ بری دیب ظن ایتکان و شول مناسبت برله آنک بر اثرینی کوروب ظنینی تأیید قیلورغه تله گان بولسه کیره ک. لکن «ناظوره» نی کورگاندن سوک حالی منقلب بولدی، علما طوغروسنده عمومی سوز سویله گانده مرجانی استنا قیلونی اونونمی ایدی.

بخارا هم روسیه مسلمانلری آراسنده اوزی کورگان علملردن داملا عالمجان البارودی برله موسی افندی جارالله دن باشقنی ثنا قیلغائینی ایشتمام. داملا عالمجان حضرت حقنده هر وقت «ماشاءالله عالمجان رجل فاضل، رجل عالم، رجل ظریف و عقیف» کبک جمله لر استعمال قیلده در ایدی.

برقدر لطیفه سویله رگده یاراتدر ایدی. مناسبت کیلو برله «قازانده ضیافتلرده یوردک، عبدالعالم حضرت، مینی آشارغه ترغیب ایته، ایتنی آز آشومنی خرسنجان ذبیحه سیدردیب آشامانلغمنی ظن قیلوب بولسه کیره ک هر وقت: — یا حضرة السیدکل! فان هذا لحم المسلم — دی ایدی» مضمونده سویله مجلسده بولغانلرنی کولدره در ایدی.

الوغ بر آدم ضیافتده آمدن سوک چای که قدر دیب قوناقلر، قوناق بولمه سینه چیقوب اوطورغانلر ایدی. سید حضرتلری شول وقتده خوجه نگ اوغلی حقنده بر آز سوز صوراشدردی ده یاننده بولغان بر آدم که قاراب: «هل امه حیه؟» دیدی. تگی آدم: «نعم حیه تسی» دیدی ده قرارندی بورتدی، تیرله دی پشدی. سوکندن مونگ سببینی صور اوچیلرغه: «مین سیدکه: نعم حیه ترزق — دیب ایتکچی ایدم، نی قیلانوبدر اوزم ده سیزمی قالدیم،

(۱) شیخ عبدالغنی بن ابی سعید العمری ۱۲۹۶ نجی بل مدینه ده وفات ایتدی. ولادتی هندستانده «دهلی» شهرنده ۱۲۳۵ تاریخنده ایدی. سنن ابن ماجه که «انجاح الحاجه» اسمنده ذیل تألیف ایتشد. مونگ حقنده صدیق حسن خان «ابجد العلوم» ده «دهلی ده تکرار کورگان ایدم، آندن سوک ۱۲۸۵ ده مدینه ده کورشم» دی. (ص ۹۲۹).

تورکستان غه ماڊ.

تورکستانده بو کونگی حیات

VII

ایرلر صربنی

ایدهن وتوشه ملری صلام یاقامش، دیوارلری صاری بالچقندن عبارت بر عادی اورنده یوزلرچه بالارنک بر آغزندن قچروب، باقروب اوطورولرن خاطرله کُر. اگر شولارغه، قولینه چیق طوتقان، تعلیم و تربیه نی یالغوز شول چیقده غنه دیب بلوچی بر زبانی ده علاوه قیلسه ق شول خیالگه باروب اوطورغان نرسه تورکستانده غی ایسکی محله مکتبی بولور. احوالاری یوقاریده یازغان مدرسه لر نی، تورکستان شهرلرنده گی بتون اورام و بازارلر نی طولدراغان ایرلر صنفی شول مکتب اسمنده گی مال آیزارلرنده ۹-۱۰ یل لرن، تربیه موسملرینک ایگ قیمتلی دقیقه لرن ضایع قیلوب چققان خلقلردر. دینی و اخلاقی تربیه دن بتونله ی محروم، نه شه کیلک و تربیه سز لکلری ایله بتون تورکستان مسلمانلرینک یوزلرن قزارتوچی خلق آنده غی «چیه ن» صنفی دیگان توبان طائفه لردن. بتون کونلرن و تونلرن چای ومی خانلرده کونکلری تله گان هر تورلی قباحتلکنی قیلوب عمراسراف ایکنان بو خلقلر آنده غی ایرلر حیاتیکنک ایگ قارا و بلچراق آغومینه یول آچوچی جانوارلردر.

صماوارلر عالی. فور فنیلی بر آغوم

دید کمزچه تورکستانده بتون ییکلی اورنلر، احاطه و قورغانلر خاتون قزلر مسکنی بولوب نه ورلگانلری کبی همه آچق بیرلر، بازار، کوجه و میدانلرده ایرلر صنفینه خاص تفرج و تماشا اورنلری بولوب قالمش لردر. آنده غی صماوارلر (چایخانه لر) دنیاسی ده بو صوگتیلر جمله سینه کره در. سان و حسابلری هیچ ده معلوم بولماغان شول چایخانه لر خلقنی اوزلرینه ایله شدرولری ایله بو کونده شوندی مهم اورن قازانمشلردر که مردکار و توبان خلقلرنگ بتون حیات و سعادت، ذوق و راحت اوزلریجه یالغوز شولار سایه سنده گنه تاملین قیلنمقده دیسه ک حقیقت بولور.

بلکه زندیق حسن هم ضلال الدین (۱) دیب سویلی و شونلرنگ آزغنه ماقتا و ونه رضا بولمیدر ایدی. «بلده نگی» ده دیبردی قیلر یورتنده بو طوغروده بر ماجرا ده بولا یازوب قویدی.

بو ایکی کشینی یاراتما و وننگ سینی بله سم کیلدی و توبچیدم. بر آز نرسه لر بلندی ده لکن اول نرسه لر ییک جزئی بولوب بو درجه ده عدوات که سبب بولورلوق توگل.

صدیق حسن خاننگ قره عینی بولغان «بهویان» ملکه سی مدینه که بارغاج سید شونی احترام ایتوده، شوگا خدمت کورساتوده هیچ کمنی چیقارمادی دیب ایشکانم صوگنده «مدینه» ده بلشلردن برینه خط یازوب: «سید حضرتلری صدیق حسن رحمه الله نی برده یاراتمیدر ایدی. انی ییک تقریب و تحقیر ایتدر ایدی، نیچوک بولدی ده آننگ محبه سینی و محبوبه سینی بو قدر اعزاز و اکرام ایدی؟» دیب صورادم. مونی صورومه سبب، یوقسه سید حضرتلری صدیق حسن حقنده فکرنی اوزگر تدیی، الله تعالی اوزینه حقیقتی الهام قیلدیمی، صدیق حسن نو اینگ درجه سینه مطلع بولدیمی؟ دیب تردد حاصل بولو هم ده شوندی بر جوانی آورمده «آثار» غه یازارمن امید ایدی. جواب آلم، لکن بو جوانی آوغه کوره آلمی قالووم خیرلی ایدی.

سید حضرتلرینه اسناد ایتوب کتیبخانه مده بولغان «مستفاد الاخبار» نسخه سینک اوک طرفینه لطف الله افندی الاسحاقی قارنداش قلم برله اوشبو شعرلر نی یازوب قویغان:

قال هزار هازیا لبازی ما انت فی القیاس لی موازی
لانی یرتاح لی کل طبع لطیب العانی و حسن سجمی
فلم تر تحمک الملوک علی الاکف و انا متروک
قالت لانی صامت فمول و انت لاتعمل بل تقول.

درستده بو شعرلر سیدنگ اوز قریحه سندن چیقغان نرسه لر می یوقسه باشقه کشیلرنگ می؟..

قازانی مدرسه سی حقنده مفتی سلطانون اسمینه یازغان بر مکتوبینک کلیشه سی اوشبودر. (بو کلیشه «آثار» ده باصلور ایچون حاضر له نگان ایدی، کوب اورن آچق بولغانلقدن یوبر که قویلمادی).

(آخری بار)

(۱) «ضلال» کله سینی «دین» که اضافه فیله جهنتدن باشده «ضلال الدین» دیگان سوزنی ایشتو ییک مکروه کورله در «موندی الوغ آدم نیچوک موندی ترکیبلر استعمال قیله در؟» دیب عجب قیله در ایکنک ییک کوب ایشته طورغاج اوگره نوب و الفته نوب کیتدک.

وبولار امتالی اجتماعی حیاتی جیسز بووا طورغان حاللری، حرکتلیدر. موندی قورقنچلی حاللر، عادت و رسملر تورکستان مسلمانلارنده کیردک ایر و کیردک خاتون قزلر آره سنده شول قدر طامر چه میمشدر که آلاز حقدنه اویلاغانده نادانلق ومدنیستز لکندنه ییگرمک یوره کمنی ئه رتککن نهرسه آلازنگ بتون یشلکلیرینه وهلاک بولولرینه باش سبب بولغان شول حاللیدر.

تاسفکه خاتون قزلر مدنی ودینی امرلرده نی قدر محکومیت واسارتده بولسه لرده تورلی خرافات ومجوسیتده شول قدر سرسیت، بلکه آندنه آرتق حر و ایر کلیدرلر. خاتونلر آره سنده تورلی یاراماز عادتلرنگ میدان آلوی آلازنگ بیکلی وروحسز حیاتی جانلاندر و یولنده بولغان کبی ایرلرنکده چیکسز وچاماسز اسرافلی رسملری، یک مذموم و یاراماز فعللری اوزلرینگ طورمشن جانلاندر، حریتلرندن ممکن قدر فائده له نو ایچون بولوی شبهه سزدر. ایر وخاتونلر حیاتی نگ بربرندن آیرم حال کسب ایتولرندن چقغان برکتلی نمره لرده شولارغنه بولماسه باشقه چه کورسه تورلک نهرسه بار دیب بولمی. ذاتاً اوزینگ اعتدال واستقامتدن یازغان افراط وتفریطلی اشلردن بو کونگه قدر یاخشی بر نتیجه ده چقغانی یوقدر. (بر اش و حال اوزینگ چیکندن آشه ضدینه ئه ورله). شونک کبی تورکستانده ملتک یارم گوده سی بولغان خاتون قز طائفه سینک هیچ بر عقل غه صیماللق درجه ده اسارت ومجکومیتدن، ملتتی هلاک ایدیه چک نادانلق، عائله ئولمی، ترییه سزلیک، خاتونلر حیاتینگ طوکوب طورووی، ایر وخاتون، آنا هم عائله لر آراسنده غی معنوی رابطه لرنگ، میل ومحبتلرنگ ضعیفله نووی کبی یازوب بتمه سلیک کوب ضررلردن باشقه بتون ملتتی انقراض چقورینه سوربه باراچق «ایرلر حریتی» دیب آتادیغمز «اقتصادی ئولم» طوغمشدرکه بو هلاکتدن قوتلو تورکستانده باشقه بیرده بولغان کبی عمومی اصلاحات ایله برکه خاتون قزلرنگ وعائله لرنگ حاللرن اصلاح ایتو، شرع شریف صیدرغان هر بر علمی ومدنی ترییه نی آلازندن قزغانماو ایله گنه بولاچقدر.

دنیاده اسلام شریعتنه خلاف بولماغان مدنی اشلرده یک کوب. کیره ک علم وترییه دن، کیره ک دین ومدنیتدن فائده لانورکه اسلام خاتونلری ده ایرلری ایله بر تیگز حقلیدرلر. چن مدنی حیات، پارلاق وکوکلی طورمش، شریعت نظر نده تورکستانده غیچه «خاتونلر اسارتی» ایله «ایرلر حریتی» اصوللرینه اساسلانوی ممکن توکل. بو هلاکت آغومینگ شریعت اسمندن یورتلووی تورکستان علمائینه کوره نیچوک بولسه بولسون؛ حقیقت حالده ضوقور وجدانلرنی، جانسز یوره کلرنی ده ئه رتورلک برانصافسزلیق،

ایرلرنک معیشتی کوبره ک اوبودن طشقاریده بولغانلغی ایچون آشخانه وچایخانلر تورکستانده شول قدر کوبایش وترقی ایتمشدرکه شهر وقصبه لرگنه توکل صحرا رده غی زور بوللر، منزللر، تیمر یول استانسهرلی بارسیده شولار ایله طولیدر. جهی کونلرنده هوا اسسی بولغانلقدن آدم قایده بارسه ده برار سهیه وکوله تکه گه محتاج بولادر. شونک ایچون چایخانلر، نی قدر کوب بولسه ده بعضاً آدم کوبلگندن اوطورمق ایچون اورنده بولمیدر. موندی اورنلرنک دائما مسلمانلر، آنا وباللر ایله طولوب زور مجلس وصحبت صورتن آلورنده البته زور معنوی فائده لر بولوی ده احتمالدر. فقط بو فائده واهمیتلر، شول نقطه لر آگلاشلوب ده عموم طرفندن رعایه ایله آداب و اخلاق دائره سنده حرکت ایتکانه گنه کورلووی ممکن. حالبوکه بوزوقلغ خدمت ایتوچی چایخانلر و آلازنگ اهلی عموماً ادب، اخلاق وترییه دن چیتده، معنوی قائده وتائیرلرگه توشنورلک آک وفکردن محروم بولغانه مذکور نمره لر هیچ کورلی؛ بنا علیه کیه چکندن ییگرمک آلازنگ بو کونگی احواللری ایله حسابلاشورغه مجبوریت کورله در.

ایرلر حیاتی دیو ایله بتون تورکستانی قابلاب آغان صماوارلر دنیاسی، اورام طورمشی، سه یلر، طویلر وبه زملر خیالده تجسم ایته. بو حال ایله عائله حیاتی ده اوزلگندن ایکی گه یاریلوب ایکی تورلی طورمش میدانغه چغادرکه بولارنگ بری کیفیت یوغاریده ذکر ایتلمش خاتونلر اسارتی؛ ایکنچیسسی ایسه توبانده یازیله چق ایرلر حریتی در.

خاتون قزلرن حیات قورغانلری، طورمش نفتمالاری ایچینه صالوب یاقی دنیا، کیگ وراحت طورمشلرنی فقط اوزلرینه گنه قاراتقان تورکستان ایرلرینگ بو کونده تعقیب ایتدکاری طریق شرعیلری، احوال وحرکتلری خصوصنده محاکمه ونعمیق نظرندن اوتکاریله چک نقطه لر یک کوب بولسه ده حاضرلکچه آلازغه خدادن وجدان وانصاف صوراب ارتکاب ایتدکاری جزئیات وفروعادندن قطع نظر ایله برابر محترم اوقوچیلرنی حقیقت احوالندن خبردار ایته چک اصل ماده لر دنگنه بحث ایتوب کیتونی تیوش تابدق. هر حالده تورکستانده ایرلر حریتی نگ قورقنچلی بر آغوم تشکیل ایتکانلگن، بو کیدشلردن جمعیت بشریه ایچون یک مدهش خسته لکلر طوغانلغن وطوواچغن کورسه تو قدر انسانلق وظیفه سی اوستمزده گی الوغ بورچلرنک بری بولسه کیره ک.

اقتصادی ئولم

بتون طورمشنی اقتصادی ئولم که حکم ایتکان نهرسه ملتلرنک اسرافلی عادتلری، ضررلی طبیعتلری، یامان یولدن کیدشلی

اسلام حیاتندن غفلت، دین اساسلارندن خبرسزلکدر .

تورلی فساد و شیطنتاردرد. سنت طویلر ندهغی اسرافلر نی و تیوشسز بیرگه توگلگان ماللر نی صاناب بتروندن تاملر و قلملر عاجزدر (۱). عادت و رسم لباسن کینوب تو بان خلق آره سنده طامر جهیگان حسابسز کوب بوزوقلق؛ افیون، نشته، قارا خان، تریاق، چکیده کبی ضررلی و نهمه کی نهرسه لر استعمالی یالغوز بر بوون نسلنی گنه توگل بتون بر ملتنگ حیات طامر ن قورتا طورغان زهرلردر .

خلق آراسندهغی بتون نهمه کیلک، بتون بوزقلقنگ باشی شولار بولغان کبی جانلی بر حیاتی جیسز بووا طورغان آغوده شولاردرد. شول زهرلر نی آغز لرینه قابوب ته نلرن قردرغان کشیلر بوزوقلق اوچاغی بولغان مخصوص صماوارلرده بهزم، بوده نه بازلق، جوانبازلق، قمار بازلق بازلقلر ایله شغلله نوب عائله لرینگ راحت و سعادتینه صرف ایتهلچک، آرقا تیرله توب تابقان آخچلرن اسراف ایتهلر، آلارنگ عائله لر ی چن سعادتدن محروم اولاراق عائله حاللری توغریسنده جزئی بریاردمدنده امیدسزلک ایله عمر کیچرسه لر اول خانه لرده نیندی بر اسلام روحی؛ عائله حیاتی حکم سورر دیسز؟

سرنای، کرنای و بهزملرده گی خوش آمد آواز لری ایله بتون شهر یا کگری، XX نچی عصرده بو خلقنی مجنون دییودن باشقه هیچ بر چاره یوق دیب شکایت قیله لر ایدی. گرچه تو بان صنف خلق بولسه ده اسلام شهرلرنده موندی اشلر نی ایرکتله ب دوام ایترورلری آلارنگ بو اشلرینه شرعی و نظامی هیچ بر تورلی سینزورنگ کرماوی شایان تأسف بر حالدر .

در واقع آندهغی تو بان صنف خلقنگ عائله حیاتنده طوتقان یولی، تورکستان طورمشینگ اوزینه نسبتآده ممدوح بر یول توگل. ایرلرنگ عائله لرن تاشلاب دائما تیوشسز اورنلرده اوطورورلری، هیچ بر عقل اوشانماسلق خلاف طبیعت عادتلرگه ایهرورلری آلارنگ عائله لرنده محبتلری آزلغن؛ اورام حیاتیته نق یاشوب آنی جانلاندرو بولنده هر تورلی چاره لرغه کرشورلی ایرلر حیاتیته عائله حیاتندن ایرلغانلغن کورسه ته در. هله مدرسه اهلینگک عائله لرندن ایریلوب طاش حجره لرگه صینولرینه بر تورلی ده معنا بیروب بولمیدر. ایشته بز تورکستاندهغی عائله حیاتیته یوقاریده بیان ایتلگان ره ووشده معنار بیرهمز .

(۱) فرغانه طرفلرنده زور و غلبه لک شهرلر بر برندن یقین بولوب آرلری تیمر یول، تیلیغراف و تیلیفونلر ایله طوتاشدرلغان . عموماً آلکده طوی موسمی باشلانغانده شول طویلر مناسبتی ایله ، مذکور بوللرده اش برله بوروجیلرگه واگونلرده هیچ اورن قالماون ، بتون اورنلر شهردن شهرگه طویلرغه بوروجیلر طرفندن اشغال ایتلگان حتی مدرسری طویلرغه کیتو سبیلی کوب مدرسه لرده درس لر طوقتانلغان بلدروب مخبرلر «صدای تورکستان» اداره سینه یازالر .

حیات ایکی گه بولدی . اوزینگ طبیعی ایک مهم خاصیتن، انسانیت دنیاسندهغی ایک عالی مزیتن غائب اییدی . ذاتا بزم شو کون تورکستان حیاتنده کوردیکمز هر تورلی خسته لکلر بتون عالم اسلامنی شول جمله دن اوزمزنیده عصرلردن بیرلی ظلمت که اوسترب کیلگان قارا کوچ اییدی . امتلرنگ حیات و بقاری اساسلانغان بتون اجتماع و سیاست قانونلرینه کوزن یوموب آرتن ایله تگان اسلام دنیاسی اییدی بو طورغونلقدن ، بو چوالغانلقدن چقسه ، آرونسه کیره ک اییدی . ۱۳ عصر نلک اوزی طرفندن توپرافقه کوملگان بر حبه ننگ بو کونده الوغ یغاج بولوب یمشله ر بیروب طورغانلغینه توشونسه و بولاردن اوزی ده تناول قیله باشلاسه وقت اییدی . لکن مع التأسف اشلر آلی اوق بولوب بتکانی یوق ئلی . دیار اسلامنگ باشقه بوچماقلرنده بولغان کیک تورکستانده ده حیاتی آغولی طورغان نلله نیندی قارا کوچلر طامر جهیدی . طورمشنی اوزینگ محراسندن چغاروب طبیعی جریانغه کیرته بولا طورغان عارضه لی بوللر یاصادی . بولار جمله سندنده بری «ایرلر حریتی» نگ سببی بولغان «اقتصادی ئولم» شول طورمش بوزقلغی ننگ غره سیدر . طبیعت بایلغی بیک شهب بولغان بو الکده تورک اوغللری اوزلرینگ طورمش و عادتلرنده بیک موللق و کیکچیلک اساسلرینه قورغانلر . طوی و رسملر نی بر برندن اونکاروب ، کشیدن آرتق اسراف قیله بلولر ایله ماقتانغانلر . اسرافلر ، اورنسز مال توگولر شول درجه که باروب ییتمشدرکه بولاردن قازانلاجق مرتبه ودرجه لرگه قزیغوب یورطلرندن ، مال و دنیالردن ایرلوب قالولری ده کوزلرینه کورلمه مشدر .

بر قومنگ ترقیسی و اقتصادی حیاتی بولنده، عرف، عادتلر کبی کوچلی بر عامل یوق آخریسی . اگر بر قوم عرف، عادتلر چلته رنده بولماسه آکا محیطنگ تأثیری بیک تیز بولا . آنک ترقی و تمدنی ده بولنده دوام ایته . اعتقاد بولوب نغوغان عادتلر غلبه قیلغانی ایچو ندرکه تورکستاندهغی هر بر ملی و مدنی اش طورمش دولقونلری آستنده قالب بوغالا . بیک کوب اصلاحات تدبیرلری شول قورقوجلی فورطنه لردن قورقوب میدانغه چقمی ، چقسه ده یاشامی . تورکستان ایرلری هر نهرسه دن نلک شول نقطه غه اهمیت بیررگه نیندیگنه چاره طاوبوب بولسه ده شول قارا کوچ ایله کوراشوب آکا غابه چالورغه طرشورغه تیوشیلر .

تورکستان بایلینگک ایک کوب ضایع بولا طورغان اوبقونی ایرلر حیاتی جانلاندردر ایچون چغارلغان سه یلر، بهزملر، طویلر و بولاردن باشقه چایخانه لرده و فسق اورنلرنده اجرا ایته طورغان

قویاشی توشو ایله نورغه قاراب آچقان ملت چچه کلرینک آندەغی فاجه لرنی صحنه لرگه آلوب هلاکت که یوز طوتقان قارنداشلرینه کورسه ته باشلاولری دین منصلرندەگی وظیفه لر ئوته لمە گاندن صولگنه بولدی. دینی وظیفه لر دین باشنده طوروجیلر طرفندن ئوته لمە سەر کوزی آجق، صاف وجدانغه مالک ملت اوغلرینک موندن صولگنه اوزلرینک ملی و مدنی بورچلرن ادا قیلوب طوراجقلمی شبهه سزدر.

اسلام حیاتینگ بو روشکه کروینه معذب بولمیچه XX نچی عصرده دین نامندن مدنیت که قارشى کوتارگان دین حامیلرینک حاللرینه وای!.. تورکستاندهغی آکلی صنف آلدن بر نهرسه امید ایتوب طورامی، یوقمی مونسى آنلرنگ اوزلرینه عاندر. تیک بز اوزمز حاضرگه سید المرسلین افندیز حضرتلرینک حیات و بقای دین یولنده ئه یتاگان، بیک بیوک معنا و حکمتلرنی جامع بولغان سوزلرندن «لاتیکو اعلى الدین اذا ولیه اهله و لکن ابکوا علیه اذا ولیه غیر اهله» دیگان حدیث شریفن اوقوب اوزلرینک مقدس وظیفه لرینه باشقانه چه اول منصب اهللرینه قاینولی و تأسفلی کوزلرینى طولدروب قاراب قالامز. ومنه التوفیق.

«بته دی». ع. رؤف مظفر. «زویه باشی».

شعر:

گه تا دن

ترکک، شول: سینک قولکه بیرلگن جاتقی ته گرگدن؛
نیچک قوللانساک ایرکک بار، آزادسک اللهک آمرندهن.
آنک برلن ئوزگنی، باشقه لرنی به مله، نورلاندر؛
یه کیرسنجه، ئوزک هم باشقه لرنک هممه سن جاندر!

م. حیدر.

ص. ۵۵۹

کوگلم

طوغاندن بیرلی تورلی اویغه اورن بولدی بو کوگلم
لکن مین حس قیلام: اول ایسیکیچه معصوم کوگل توگن
حاضر مسکین کوگلدن صاف محبت دردلری کوچدی
صوی قاتقان ماتور گللی قورغان قشقی کون توسلی.
شیربودان الباکری (تومسکی).

انسانلرنی بخت و سعادت که آلوب بارا طورغان برگنه فضیلت و مزیت که ده مالک بولماغان بر طائفه نگ حیات بابتده نیندی بر یول طوتاجقی تجربه اهللرینه بیک معلوم بولسه ده جانمزی عذابلاغان بو حالتی ذکر قیلمی اوته آلمادق. موندن مقصد اوز خلقمزی کوتارو و اوزمزنک کیلوشسز اشلمزی کچره یتو بولماغان بیک باشقه لرنی یامانلاو و آلدن کولوده توگدر. تیک ملتیزنگ دهشتلی خسته لکلرن اورطهغه قویوب اوز فکرمز که قارشى کیلمیچه ماهوالقنی بیان قیلو و موندی تأسفلی حاللردن قوتلو چاره لری هنوز کورلیچه طوروغه قاتی قایغومزی اظهار ایتوگنده در.

تورکستانده خاتون قز اسارتی و ایرلر حریتی دیب آنادیمز، عائله حیاتیته تعقیب ایتلگان یوللردن حاصل بولغان آجی نتیجه لرنگ ایگ زیاده تأسفنی موجب بولغانلری بز میچه بولدر:

(ا) ملتنگ جانی بولغان اقتصادی کوچنگ، یوغالووی.

(ب) عائله حیاتیته معنوی جهتن طوگوی.

(ت) تورلی بوزوق عادتلرنگ میدان آلووی.

(ث) اعتقاد بوزلو.

(ج) حیاتیته بولنووی.

(ح) آتا و عائله لر آراسندهغی معنوی رابطه نك ضعیفه نووی.

(خ) نادانلق نعوب، تریه سزک آرتو.

(د) طبیعت و اخلاقه ضررلی تأثیرلر.

(ذ) روح و اعصابغه ناچار تأثیرلر.

(ر) دین که و انسانیت که قارشى بیوک ادب سزک.

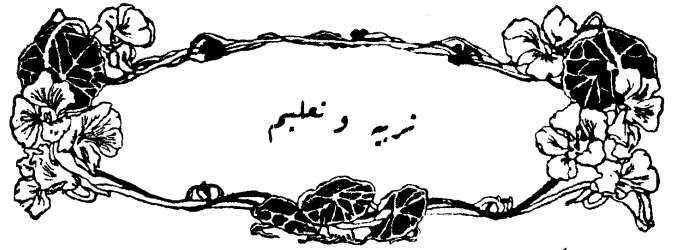
(ز) تاریخنی قارالو.

(س) قلب قارالو، تعصب کوچله نو، علم و مدیندن قاجو.

(ش) ئورجو قانونینه مخالفت.

(ص) انقراض خسته سینه اسباب حاضرله و.

تورکستان حیاتیته قورقنچلی بر یول آچقان بو قارا آغوم موندن حاصل بولغان آجی نمره لر اول کیدشنگ اویقونینه توشکان توبان صنف خاق آکلارلق و صاقلانورلق درجه ده گی نهرسه لر بولماغانغه بو توغریده تورلی چاره و تدبیرلر کورو وظیفه سی بیگره ک تورکستان مسلمانلرینک اخلاق و دین کرسیلرینی اشغال ایتوچیلرگه توشه در. الفبا، کیوم مسئله لری میدانغه چغو ایله آندەغی یاش عنصر اوستینه حقسنز اوتلر یادرغان؛ بتون یورتک آشن ییوب، کییوب، دین نامنه قالدیرلغان وقتلرنی کیمورودن تم تاپقان کشیلرنگ هر بر ملی و مدنی تشبث که قارشى کیلوب طورولری اورنینه اشله یه چک اشتری مونه شولار ایدی. مدنیت

دینی تربیه و تعلیم مسئله‌سی

دین درس‌لری ص. بیکبولاط اثری.

۱

«دین» دیب نه‌یتو برله‌نوک بر آزده بولسه تفکر قوتته و آکمه مالک بولغان بر کشینک خاطرینه همانده سری معلوم بولماغان و فقط شونک ایله برابر انسانیت حیاته تعریفندن عاجز قانغان بر تأثیر ایله حاکم بولغان معنوی بر کوچ، غیابی بر قوت کیلمیچه ممکن توگلدرد. انسان عالمک مدیر و مدبری، اوزینک حلق و رازقی بولغان جناب حق‌نگ ذاتی ادرا کدن نی یولده عاجز بولسه؛ اوزینک حیاتی‌نگ سری و سببی بولغان روحی حقدده مطالعه‌ده بولنوده نیچوک کوجسزاک اظهار و اعتراف ایتسه، شولوق انسان و انسانیت اجتماعی و اخلاقی حیاتی‌نگ ایگ کوچلی عاملی و ناظمی، قوه معنویه‌سی بلکه‌ده روحی بولغان «دین»‌نگ اسرارینه وقف بولودن‌ده محرومدرد.

«دین» مفهوم عالیسی قارشنده شول حالده بولغان و «تربیه تعلیم» اصطلاحی آلدنده تیره‌گان بر انسانک «دینی تربیه و تعلیم» سوزی و مسئله‌سی حضورنده شاشوب قالاچنی طبیعیدرد. بو حالی تل ایله آکلاتمق، قاق یارده‌ی برله تعریف ایتمک ممکن بولماسه‌ده، بتون عالی و معنوی مفهوم‌لرنی حس ایتکان کبی، هر بر کشی‌ده مونی اوزنده حس ایتدرد.

دین انسانلرک طبیعی احتیاج‌لرینک برسی، انسانیت حیاتی‌نگ ایگ کوچلی عامل و مؤثری بولغانه انسانلرنی طبیعی احتیاج‌لرینی طوتروغه اویره‌توهم انسانیتک یاراقلی اعضالر بیتشدرو اشی بولغان تربیه و تعلیم عملنده‌ده دینی تعلیم عملنده‌ده دینی تعلیم و تربیه غایت مهم اورن طوتارغه و مهملگی درجه‌سنده اعتبار و التفات قازانورغه لازمدرد. شونک اوجوندده، ایسی یونانلر کیک منتظم و معین دینی قاعده و نظام‌لرغه مالک بولماغان ملت‌لردن باشقه خلقلرک همه‌سی‌ده دنیانک بتون اورنلرنده و زمانلرنده دینی تربیه‌که زور اهمیت بیرگانلر. بو ملت‌لرک اجنده بیتشکان عالم، فیلسوف و پیداغولرک بتونسی دیرلک کوبسی دینی تربیه و تعلیم

حقدده اویلاغانلر و بونک ایچون عمرلرینک و طرشاقلرینک کوبکنه اولوشنی صرف ایتکانلر. شرق مملکت‌لرینک و ملت‌لرینک کوبسندده الک و قتلرده‌غنه توگل حتی بو کونده هم مکتب تعلیم‌لری و عائله تربیه‌لری دینگه دینی اخلاقه طوق‌تالوب قالغان. بزنگ اسلام دنیاسی برله آنک عالم‌لری‌ده دینگه شولچاقلی اهمیت بیرگانلرکه حتی بتون اخلاقی و اجتماعی حیاتی دین نقطه نظرندن قاراغانلر و شول اساسقه بنا ایتکانلر. بزده، حاضرگی مسلمانلرده اوزمزننی یک دینی خلقدن صانیمز و دینیچی بولاسیمز کیله؛ دین میزانی ایله اولچه‌نم‌گان مدنیتی‌ده قبول ایتەرگه تله‌میمز؛ شونک اوجوندده دین برله مدنیتی تطبیق قیلورغه طرشامز. فقط بز، قایغوغه قارشنی، شول طرشاقلرمز وقتنده ایگ مهم بر یاقنی اونوتدق و اونوتامز؛ اولده نیچوک ایتوب جن معناسی ایله دینی بولورغه، بالارمزننی حقیقی اسلام روحی ایله صوغاروب تربیه ایتو آرقاسنده آلارنی نی یولده حقیقی بر انسان یاساو مسئله‌سیدرد. حالبوکه بزنگ قاشمزه دینسز سانالغان ملت‌لر علم معارفده نی قدرلی آلدده بولسه‌لرده شول بز اونوتقان مسئله‌نی اونوتمیلر.

شولای، دین تربیه‌سنه هر زمانده و هر ملتده زور اهمیت بیرله‌درد. بو کونده علم و فن، هنر و صنعت، ترقی و مدنیت رهبرلری بولوب سانالغان یاوروپالیلرک عالم، فیلسوف، پیداغوغ حتی سیاسی‌لری‌ده شول دینی تربیه و تعلیم مسئله‌سنه بیک نق اهمیت بیرلر و بونک اوستنده یاخشوق باش و اتالار. شرق مسئله‌سی دیگان بر نهرسه سیاست دنیاسنی نیچوک عاجز قیلوب «آورو مسئله» لردن سانالسه، دینی تربیه و تعلیم مسئله‌سی‌ده یاوروپا استادلرینی شولقدرلی آبدراتقان که بوده آلارده. خاتون - قز مسئله‌سی کیک، «آورو مسئله» بولوب حساب‌لانادر.

طبیعی، مونک یک کوب تورلی سیلری بار؛ ساتسیالیستلر کبی یک آرتق حریت طرفداری بولوب کورنگانلر حکومت اداره‌لرینک دین‌نی قورال ایتوب خلق و اهالینی ایزووندن، آلارک حقوق طبیعی و انسانیه‌لرینی طارتوب آلووندن قورقالر؛ شونک اوجوندده بولار یا دین‌نی بتونلی مکتبلردن قووارغه، اهالینی آنک تأثیرندن قوتقاررغه یا که ایگ بولماسه آنی - خریستیانلقنی - بو کونگی حالچه تعلیم ایتمه‌سکه تیوشلی طابالرد. آشا فنی قاراشیلر ایسه طبیعت حادثه‌لرندن و آلارک قانونلرندن باشقه نرسه‌لرنی حقیقت تانیمیلر هم سبیت علاقه‌سی کورنوب طورماغان و ادراک قیلنماغان حادثه‌لرنی معلومات و علم اسمنه لایقلی کورمیلر؛ شونک اوجوندده آلار دینده بعض بر طبیعت خارچنده بولوب سری آکلاشماغان حاللرنی، مثلاً معجزه‌لرنی

قبول ایشهرگه تله مه دکلرندن بولارنی اچنه الغان دیننی حقیقی علمدن سانامیلرده تعلیم ماده سی بولورغه یازاقلی کورمیلر ومکتبلرده بولویونی استمبلر. اخلاق وفلسفه عالمی ده دینک اخلاق ایله مناسبتلی بولغان حالبوکه دینی حسیات و اخلاقک شوشی عصرلرده غنی فنی حقیقتلرگه، اجتماعی حیاتنگ طلبلرینه قارشو طوره آلیجه بیمرلگانی اعتبارغه آلارده شونگ آرقاسنده انسانیتهک اخلاقسز قالووندن خوفله نلر؛ بولارده اوزلری طرفندن دینده، دینی تربیه وتعلیمده اصلاحات یاصلوونی، دین ایله اخلاقک بتونلمی یا که بر آزمی آیری بولویونی طلب ایتلر. روحانیلرده حیته طورمیلر؛ آلارده اوز طرفلرندن بیک کوب دلیلر کیتروب اوزلرینه ملک ایتوب آلدقیری دیننی حمایه ایتلر. صوگ بو «آورو» مسئله اوستنده اشله وچیلر موندن اثرله نوب اوزلری ده شولای صقرانوب اگراشقاچ، صزلانوب آورغاچ نتیجه نی اشلیر؛ نتیجه ده یا کیدن ینده شولوق دینگه، شولوق دینی تربیه وتعلیمگه قایتوب یاشلار. چونکه بو کونگی علم و فن، نی چاقلی ترقی ایتکان وانسانلرنگ بتون احتیاجلرینی طولتوررلق درجه گه ییتکان کبک بولوب کورنسه ده نهلی اول همانده اخلاق عمومینگ فنی وقطعی اساسلرینی اورنلاشدره آلمانغا؛ نهلی همانده عموم طرفندن قبول ایتلورلک، عمومنگ روحینه تأثیر ایتوب سیاق واراده سنی وبولار آرقلی احوال وحرکتنی اداره وتظیم ایتلرک فنی اساسلرغه غنه قورلغان اجتماعی اخلاق میدانگه کیتورلمگان. حالبوکه انسانیت دنیاسی اوزینگ یاشاوی وانتظامی اوجون یندی اساسقه قورلغان بولسه ده هر حالده بر «اخلاق»غه محتاجدر. ایندی شولای بولغاچ دینگه وقسما دینگه مؤسس اخلاقغه مراجعت ایتمیچه ممکن توکلدر. بنا علیه نورلی مذهب ومسئلکده بولغان کروهلر وکشیلر، نی قدرلی نظریه لر وفرضیه لر آله صالحه لرده عملگه کیلگنده ینده شولوق دینگه قایتورغه مجبور بولار.

علمی ومعارفی، عقلی وزکاسی ایله جهانشو، حیران قالدیرغان، مدینتی وصنعتی آرقاسنده دینانی اوزینه قل ایتکان ملتلر دینگه احتیاج طوغریسنده شول حالده بولسلر، ایندی بز، نی حالده بولورغه تیوشلیمز؟ بزنگ هیچ ویوق درجه سنده بولغان فنی وعلمیلکرمز بزنی دیندن موکسز ایته آچقلر میدر؟ یوق! یوز، مک، میلیون مرتبه یوق! صوگ بیت بزده ده اوزمگه کوره فنی، عقلی وآکلی بولوب سانالغان کشیلرده بعضاً دینسزلکنی آله سوررگه، فیلکنی قبول ایتدررگه طرشقان کبک علامتلر کورسه تلر؛ بولارنگ باری ده آکسزلر، دیوانه لرمنی صوگ؛ بولارده کورلگان وعموماً یاشلرده اوچراغان موندی حاللر احوال روحیه وطبیعه نمره لیدر؛

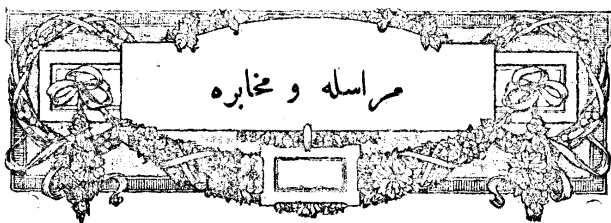
هر بر فردده، شولایوق هر بر ملتده، بالغلننگ صوکلرنده راق «تحری وشبهه دوری» دیب آتالغان بر دور بولادرکه بودورده انسان ازله نه، شهله نه، کوب نهرسه لرگه اینانورغه تله می، آکا اولدن اویره تلگان نهرسه لرنی اول سلکوب طاشلاب مستقلا ادراک صاحبی بولورغه آزابلانه در؛ البته بودور بر کون کیلوب تمام بولا وشول وقت کشی ده بر ازگه توشوب آلوب شونده، کوبسنجه، عمری بارنجه ثابت قالادر. منه بزنگ یاشلرده کورنگان وآلارنی بعض کشیلر قاشنده منفور ایتکان حاللر شولایچه طبیعت تله کی بولغان وقلی نهرسه لدر. بو حال طبیعی استعدادنی یوغالتماغان وحررتفکر ایتلرک بر حالده تربیه ایتلگان هر بر کشی ده بولورغه ممکندر؛ احتمال که یاوروپاده بو کون شول دورنی اوتکاره طورغاندر. دینی تربیه وتعلیم مسئله سنی «آورو» مسئله دن سانا توغه سبب بولغان حاللرنگ برسی ویک کوچلیسی ده مسئله که محض «فن تربیه وتعلیم» نقطه سندن بولغان قاراشدر. تعلیم وتربیه قاعده لری، نی قدرلی عیانلک طلب ایتسلر، دین واننگ ایگ توبلی اساسلری ده مثلاً اعتقادات - شول نسبتده غیایلیک کورسه تلر. تعلیم وتربیه نک فایده لی وثمره لی بولوی اوجون عملیات وتجربه، نی مقدارده کوب بولورغه تیوشلی بولسه، دینی عنصرلرده تعلیم وقتنده تگیلرگه بیرشمه وده شولقدرلی کوچلیک کورسه تلر.

پیداغوغیه، فرضیه لر دن گنه عبارت بولغان قانونلر مجموعه سنی تشکیل ایتکان بر زمانده دینی تربیه وتعلیم بیک ییگل اشلردن سانالا ایدی. چونکه دین انسانلرنگ طبیعی احتیاجلرندن بولدیفندن ایگ طبیعی انسان بولغان بالاغه دین اویره تو بیک آنسات بولورغه تیوش کبک بولوب کورنه ایدی. بو حقدده وحشیلرنگ صوگ درجه ده آکرا بولولری ایله برابر اوزلرینه مخصوص یندی ده بولسه برر توری دینگه مالک اولدقیری ده دلیل ایتوب یورته ایدی. ایندی ایه بر یاقدن «علم روح اطفال» ایله «علم الاطفال - پیداغوغیا» کبی قنلر ظهور وترقی ایتدیله رده فنی اصوللر یومشاب بالالرننگ خصوصیتلرینی، حیات روحیه لرینی تفتیش تحقیق ایتهرگه کرشیدیلر وبعض مهم قاعده لر و نتیجه لرگه ایرشیدیلر. ایکنچی یاقدن «مقایسه ادیان» و «فلسفه ادیان» کبی علملر چغوب آله کیتدیله رده بولار دینلرنی ابتدائی وعالی، طبیعی واجتماعی... کبی صنفلرغه آیریدیلر. دین، نی قدر عالیله نسه آنک عنصر واصللرینگ ده شولقدرلی عالی ومعنوی بولدیفنی کورسه تدیلر. موندی عالی دینلرنی تمامیه آکلاب ییتکروده انسانلر توبن کیتکان صابن قینلق چیکمکده اولدیفنی ده آکلاندیلر. مونی بزگه پیغمبرلرنگ اولولری واونوتولری صوکنده اولک آلارنگ ابتدائی امتلرینگ بیک تیز آروب کیتوب ابتدائی دینلرگه یاشولری ویا کیدن پیغمبرلر

مناسبتلری حقنده استدلال تمثیلی یاصارغه مبادی و مقدمه لر حساب ایتهدر. موندنده آگلاشلغانه کوره بالانگ دینی حیاته بیک آفرنلق ایله گنه ماده لر حاضرلرگه و بولارده هم روحانی حرکتلر و عیانی تصورلر آرقلی یوررگه لازمدر. دینده نی نهرسه عیانی بولسه، حسیات و هیجان قاشنده نی نهرسه قیمتلی طورسه بالا قاشندهده شولارغنه قیمتلی وشولارغنه آگلاشلادر. بالانگ دینی مفهوملری بیک سوگننه آچلورغه، آگلا نورهه باشلیلر.

(بتمه دی)

معلم رحیم جان آتتابایوف. طرویسی «مدرسه رسوله».

بوزولورق - اوزمزننگ اسلام قارنداشلر مزگه و عطلر، دینی نصیحتلر قیلر و بر قدر بولسهده تسلیمه ایتو نیتی برله بز شهر اماملری تورمه لرگه بارامز و اوزمزننگ دینی وظیفه لر مزی اوتیمز. شول چاقلرده آنلر اوزلرینه امام بولوب جمعه و عید او قورلر مزی اوتلر، خصوصاً عید او قومی قالورلی ایچون اوز عقیده لرینه کوره وجدانلری بیک عذابلانغانی آگلاشلا. کوب وقتلرده اوز آرارلنده امام بولوب او قورلر کیشیلرده بولمی. شوشندی وقتلرده اماملرنگ بر نمازنی ایکی مرتبه امام بولوب او قوتولری حقنده شرعی بولغان برر تورلی یول تاپلمامز؟. بو حال بعض وقت عسکرلرنی عبادت قیلدرو ایچون عسکری مأمورلر طرفندن چاقلرغان چاقارمزدهده بولادر. موندی واقعه لر بر بزده گنه توکل بلکه باشقه اورنلردهده بولا طورغاندر. فرض نمازلرنی نقل او قوجی غه او یوب او قو حقنده حنفی مذهب قتواسی هم ده هدایه بیک فقه کتابلرنده بولغان سوزلر بزگه معلوم. شولای بولسهده موندی واقعه لرگه اوخشاشلی اشلر عصر سعادتده بولمادیمی؟ بولغان بولسه نی ردوشده عمل قیلنده ایدی؟ شوشی حقه «شورا» ده برر نهرسه یازلسه ضرر بولماز ایدی.

امام وجیه ابو بکیرف.

شورا: رسول الله وقتنده، رسول الله مسجدندن باشقه اورنده جمعه و عید نمازلری اولماغانی معلوم. مدینه ده یدی، سیکز اورنده مسجد بولوب شونلرده بیش وقت نمازلر او قولادر اما جمعه او قور ایچون بتون مدینه خلقی رسول الله مسجدینه جیولادر ایدی. عید نمازلرنده ایسه جیت که جیقوب او قیلر ایدی.

کیلگاجده شول توبن دینلرینی تاشلاب عالی دینگه کرمه سک طر شولری ده بیک یاخشی اثبات ایتهدر.

مریبلر و پیداغوغلرده شول کورسه تلگان علملرنگ، باشقه لرقتندن ایتکان بیک، نهره لرندن اوز بابلرنده فایده لانه نورهه و مونی عملگه قویوب مادی استفاده لر ایتارگه تیوشلگی حقنده آکسز قالما دیلر. شول طرشاقلرنگ آرقاشنده یاخشی و فایده لی، ناچار وزیرانی بولغان یوللرنی ده بر برسندن آیررغه ممکن اولدیغنی بدیلر. شولار جمله سندن بالانگ وحشیگه بیک یاقن ظوردیغنی حالبوکه بو کونگی الهی دینلرنگ وحشیلرنگ دینلری قاشنده تعبیر ممکن اولماسلق درجدهده یوقاری بولغان سو یله دیلر. شوننگ نتیجه سی اوله رق اولده گی بیک بو کوندهده بالاغه دین اویره تونگ بیک بیگلر اشکه صالورهه یازاماغانی اثبات ایتدیلر. «مقصد، نی چاقلی عالی بولسه آگلا ایشوده شول چاقلی مشکلدردر» قاعده سینگ ده ایگ شب تطبیق قیلنا طورغان اورنی دین و دینی تریبه ایکانتی اظهار قیلدیلر.

ایسکی فوضیه لرگه اشانوبغنه یورودن فایده چقماغان بلکهده کوب ضررلر کیلگانن کورگچ فنی اصوللر یومشاب بالانگ دینگه قارشلی بولغان استعدادینی، قابلیت روحیه سنی تیکشورگه و یاکی تجربه لر یاصارغه کرشیدیلر. فنی تحقیقاتنگ، علمی و تجربی پیداغوغیه نگ ایگ سوکھی کشفیاتی اوله رق بو اورنده شولارنی کورسه توب کیتهمز:

(۱) بتون دینی عقیده لر شاگردلرگه بیک اوزاق هیچ بر تورلی آگلاشلیمیلر؛ چونکه آلا آرتق معنوی و آرتق مجرد و مشکلدردر؛ (۲) دینی تصور و مفهوملر بتولله بی انسانلرغنه مخصوص و صفلردن صانالار یعنی آلا حیوانلرده طابلورلر توبن و صفلردن توگلردر؛ (۳) دینی تصورلرنگ بیک کوبسی بالانگ اوزینگ دینی حیاتهده عیاناً آلتغان و محسوسات آرقلی تجربه لری ایله حاصل ایتکان نهرسه لرده عبارتدر؛ (۴) دینی تعلیماتنگ بیک کوبسی تمام لفظی حالدگنه قبول ایتوله در؛ مثلاً بالار بر نهرسه حقنده بولغان اعتقادلرینی نه تی - نه نی شولای ایتدی دیلرده هم آلا قاشنده بو شولای بولاده، منه شوشیلردن ده آگلاشلادر که بالارنگ دینی حسیاتلرینگ عیانی مندرجه لری ایله بیک نق مربوط بولادر؛ بالانگ دینی روحی اول حقهده آلتغان حسیاتلری و معاینه لری ایله ترقی ایتوب باشقه لر طرفندن بیرلگان معلومات ایله ترقی ایتمیلر. بالارغه دینی حیاتلرینگ عیانی ماده لرینی بالارنگ اطرافلرنده غیلرینگ اورنهک بولولری، آتا - آنا و مریبلرینگ مکالمه و سو یله شولری حاضرلیدر. بالا اوزینگ شولارغه قارشلی بولغان مناسبتلرینی الله و آننگ کیشیلرگه و باشقه لرغه قارشلی

اما عسکرلرده هر وقت امام بولورلق آدملىر كۆپ بولغان سببلى، تورمه ده بولغان ضرورت آنلرده بولور ديب بلهيمز. تورمه لرده خلقلر جزا اورتده طورغانلىرى حالده عسکرلر اصل اوزلىرى مملكت صاقلالوجيلر و جنائتلرنى باصدر و جيلردر. شونگ ايچون مونلر آراستده هر وقت رسمى و وظيفه لى اماملر بولوب طورلورغه زور احتياج بار. اگرده بزنگ بو دىنى حاجتمز ياخشى آكلالسه و عسكى اماملرنگ فائده لى كۆپ بولاجغى بلهسه حكومت حتى اوزى تله ب مونلر آراسينه اماملر قوياچقدر. هر بولقده بر رسمى امام برله بر ايكي مؤذن طوتو مصرفى، حكومت ايچون حسابغه آنورلق نرسه توگل. سوزلىرى يورى طورغان آدملر مز شوشى مقصودمزنى حكومت كه آچيق ايتوب آكلالسه لى بيك نوابلى و بيك فائده لى خدمت ايتكان بولورلر ايدى.

شعر:

بن امينم.

«الامين» ديب دوست، دشمنانم بگا ايلرندا
حق گويان و دوغرى آدملر كه بو جانم فدا.
جن، ديولردن قوروقمام يوق خياشم بنم
امينده عادتيم دائم كباره اقتدا.
حق گو، بر آدم ايسه، دوغرى يده آدمدر بنم
وار اولانچه بو ايكي آت بدن اولمازلر جدا.
ريب، شكسز حشر، نشره وار ايمان كاملم
بن لهنا كيمسه نك حقينه ايشم اعتدا.
اختلاط يوق بنده، اونا كسلره، نامردلره
باطله ميل ايلمكدن طبعمى صاقلار خدا.
سويله كرا الله ايله حشره ايمانى يوقلره
آنلرگ شائينه يوقدور بنده جزئى اعتنا.
اولمادم دنياده همگب مردم نادانلره
بنده يوق آنلر ايدن بر اش كه اصلا ابتلا.
ايشمدم عمر مده بر بالغانه اصلا ارتكاب
قيلمادم عمر مده بر آدم كه اصلا افترا.
بر عملنى قيلمادم دنياده خلق كورسون ديو
ايك يامان كورگان اشم وار اولسه اولدر كم «ريا».
ظاهره باطنمه دائم موافقدر بنم

بر شهرده ايكي اورنده جمعه اوغو درست توگل ديگان عالملىرنگ و جهلرى ده اوشبو عصر سعادتده بولغان معاملهدر. لىكن ۸ - ۹ مسجدلى بولغان شول وقتده غى «مدينه» نى بوكونگى «فارغالى» غه اوخشاتورغده امكان يوق. اول كونگى «مدينه»، بو كونگى قارغالينك اونونچى الوشندن ده كچكنه بر شهر ايدى. «رسول الله وفات بولغانده يوز يكرمى دورت مك قدر اسلام نفوسى بار ايدى» ديسه لرده بو تخمين كه خاتونلر، بالار، قللر و جاريه لرده داخل ايدى. مونگ اوستينه بو خلقلرنگ هر برى توگل بلهكه آز بر قسمى گنه مدينه ده بولوب قالغانلىرى مكده، طائف و باشقه شهرلرده طوروجيلر، باديه و صحرا لرده كوچوب يوروجيلر ايدى. شونگ ايچون شول وقتده غى مدينه خلقينك بر مسجدكه خيلولرى ممكن ايدى. احتمال جمعه لى، عيدلر، آنده بو كونده ده برگنه اورنده اوغولا طورغانلردر. اما بزده گى شهرلرده و زور اوللرده بتون خلقنگ برگنه اورن غه جيلوب اوغولرى ممكن توگل. ايندى حاضرنده تورلى اورنلرده جمعه لى، عيدلر اوغوغه طبيعى ضرورتلر بار هم بو ضرورتلر كۆپ.

جمعه و عيد نمازلى اوغور ايچون «اذن عام» شرط ايتلو حقتده احتمال، عقلى دليللر باردر لىكن رسول الله حديثلرندن آونا طورغان شرعى بر دليل باردر ديب بلهيمز. شونگ ايچون تورمه لرده اوغولغان جمعه لىرنگ فرضدن كيتوى ممكن.

حضرت معاذ بن جبل، رسول الله برله يسيع نمازنى اوغواندن سونك اوز قومينه قايتوب يسيع نمازنده امام طورادر و آنلر برله يسيع نمازى اوغيدر ايدى. مونى بخارى برله مسلم اوزلرينك صحيحلرنده و باشقه محدثلرده اوز كتابلرنده ذكر قيله لر. شوشى واقعه نى بيان قيه طورغان حديثى «وهى له تطوع وهى لهم مكتوبه العشاء» (حضرت معاذ نفل نيت برله اوغيدر اما اويوجيلر يسيع فرزندن اوييلر ايدى) ديگان بر قيد آرتدروب روايت ايتوجيلر (۱) بولغانلقدن فرض نمازنى نفل كه اويوب اوغوجيلق رسول الله زمانده بولغانلق، رسول الله شونى اوزى بلوب منع ايتمكائلك ثابت بولادر. لىكن بو واقعه ده قوم آراستده امام طورورلق كشى بولماو كيك بر ضرورت بولو احتمالى ده يوق توگل. اوشبو حادته خصوصنده بولغان حديثلر كه بنا قيلوب، اوز آرالرنده امام بولورغه صلاحيتلى كشى بولماغان وقتده تورمه لرده شهر اماملرنگ بر غازنى ايكنچى مرتبه امام بولوب اوغولرنده انشاالله زور محذور بولماز. اما اوز آرالرنده امام بولورلق كشىلر بولغانده شونى امام قويوب اوغوتو و شهر امامى اوزى خطبه لى و نصيحتلر سويله و برله گنه كفايت قيلو تيوشلى بولور.

ملی اوینلر مزین .

۱

«وقت» نك ۲۰۸۵ نچى نومرنده كیبر بکر افندی طرفندن
 «ملی اوینلر مزینك بو کونگی اهمیتلی» سرلوحه لی مقاله یازلوب
 بیک مهم بر مسئله نوبتکه قوبلدی.
 بزنگ ملی اوینلر مزینك کوریه گنده جر وطاقاقلر قاتوشقانغه
 بولار جیولوب قیدایتلگانده شونگ بلهن برکه خلق ادبیاتی نك ده
 بر قسمی کورسه تلگان بولادر. مین، سوگ یلدرده، خلق ادبیاتی نك
 اوشبو قسمی جیو بلهن مشغول ایدم. شوشی ملی جر
 وخلق ادبیاتن جیوب یورگانه، دقتی جلب ایتهرلك ملی اوینلر غده
 تصادف ایتدم. ملی اوینلر نك باشقه طرفلرده نیچك اجرا ایتلگانن
 بامه سمده اوز اولمزنگ (خوالین اویه زده) بیک ایسکی و تاریخی
 اوینلرن بلهن و شونی مطبوعات میدانته قویماقچی بولام.
 تیک شونگ بلهن برکه ملی اوینلر مزینك تاریخی ایکانلگن
 ایتوب کیتسه مده، مع التأسف شکلرن کورسه تورکه ممکن بولمادی.
 اگرده مطبوعات طرفندن مین کورسه بکان اوینلر موافق طابلسه،
 اول وقتده قوتوغراف بلهن آلدروب کورسه تورکه ممکن بولور.
 حاضرکه شول اساسکه قویلاچاق ملی اوینلر مزینك مقدمه سی گنه یازلادر.
 مین بله طورغان ملی اوینلر نك مهمره کلری ۱۰-۱۵ که
 یاقن بولسه ده، بو مقاله ده اوچیسینی گنه کورسه تورکه موافق طابدم.
 جدی تفتیش سایه سنده ینده بایشاق تاریخی ملی اوینلر مزینك
 قولغه کرولری کوتوله در.

«آخشارو» اوینی.

۹-۱۰ بالادن عبارت، (ایر یا که قز بالالر) «آخشارو» (۱)
 دیگان اوینی اوینلر. اویناغان وقتده بربرسینگ قوللرن طوتوشوب
 بر «مهره» تشکیل ایتلر. هم مهره اورتاسنه ینه بر بالانی قالدالر.
 مهره نی تشکیل ایتکان بالالر، اورتاده غی ایدیه شلرینه خطاب قیلوب
 توبانده گی تا قماقلرنی نهیته، و همه سی ده نه یله نه باشلیلر.

طاقماقلری بوندن عبارت:

کیسه ک کیسه ک بولو ط کیه.

کیسلمگان آرش کیه.

آخشارو - آخشارو.

آخشارو آتلی.

صوغان آلدم صوغانم طاتلی.

(۱) «آخشارو» دیب خاص بر نرسه که نهیتمه سه رده بر یاخی
 نرسه دیگلن سوز بولا ایکان.

حیللر یوق بنده؛ مکره اصلا ایتهم اجترا.
 اعتقادنم دلیل مستندر؛ هر عمل
 کم اگر بن اشله سم علمه ایدرمن ابتنا.
 قیلمادم هیچ بر عملنی کیمسه یه تقلید ایدوب
 عیبی یوق ایتدم ایسه، ایتدم علومه اقتدا.
 راست دیلر مسجد، محرابلرله یوق بیع، شراب
 اولماسون! شولدر تیله کلرده نصیب ایتسون خدا.
 خانه فقرم گوزل بر کعبه در، بیت الحرام
 ثوب اخلاصنی کیوب بن آنده ایتدم انزوا.
 مسجده وارانلرک شیطانی ابلیسدر اوزی
 بسپتون قلب، دماغن ایله مشدر استیلا.
 شبهه یوقدر آنلرک بر قسمی باشماق اوغریسی
 ایگ بیوکلری ده ایله ر دین ایله بیع، شرا.
 مسجده وارانلرک ده تابمادم بر دوغریسن
 کوبره کی اهل نفاقدر آنلرک بی امتر.
 ایگ بیوک چالمالیسی شیطانه استاذلق ایدر
 انگ صوفی، ایگ متقیسی کاذب، اهل ریا.
 کوب کشی جای مجلسنده صدر نشینک ایدر
 چونکه آنلرده قارین طوبیدرماق اصل مدعا.
 دین فروشلیک؛ سفسطه بازلقدر آنلرده هنر
 آنده واغونلاب آلاز غیبت ساتارلر دائما.
 او کبی مجلسلره بن ایله دم کوبدن وداع -
 تاشلادم صدر نشینلکنی ده ایتمام ادعا.
 تاش توگوب؛ تسبیح چکودن مقصد شیخ، ایشان
 آلاماق مردملری، صید ایلمکدر غالباً.
 سلله لر، طونلر طوزاقدر؛ حیلدر او های وهو
 جسم اصغردر طلب، الله دکلدر مطلقاً.
 بن او مخلوقلرکه بر چشم تمسخرله نظر
 ایلوب دیرمنکه: «برکار یوقمو موندان ماعدا؟»
 باق مریدلر حالینه ایله تبصر ای بصیر!
 هر مرید حقنده وارد: «خان یا که قد جنی».
 اوغریلدر هر بری یوق ایچلرنده منصفی
 ایشته او اهل طریقت؛ ایشته سزگه ماجری!.

معلم: شاکر المختاری «کاتته تورغان».

چغار. چقغان وقتده سؤالچی قز ھەر قایوسینگ آرقالرینه صوغوب قالا. شولای قولتی آستندن چقغان صاین بربرسینگ قوجاغنه کره بارالر. ھمەسیی دە شولای بربرسون قوجاقلاب (بلەك آستندن چقغاج) تمام بولو بلەن، اوین دە یتە.

«طورما طارتوش» اوینی.

کیرەك ابر و کیرەك قز بالاردە بولسون، یاز کونی طورما طارتوش دیگان اوین بولا. اوینی اوی چاتلر نده غی باغانلار دە اوینیلر. شویله که: سانلارینگ حسابی بیک کوب بولغان بالار، بر باغاناغە باشلار. باغانانی قوجاقلانلرینە «قارت» دیتە یتەلر، مثلاً: قارت باغانانی بیک نق قوجاقلی، آنی ایکنجی بر کشی قوجاقلی، آندن بیک کوب کشی بر برسن ییلر نندن قوللری ایله بیک نق قوجاقلیلر. (البته بیر گه او طرب) چیتدن بر بالا قولینە بر آغاج طوتوب، باغاناغە باشقان قارت یانته باروب بویله طاقماق ئەیتە باشلی:

شاق — شاقی غنە!

موندە کمگنە؟

قارت — اوڭ قلاغم ایشتمی!

مالای باغانانگ ایکنجی طرفنە کیلوب ینە شولای:

شاق — شاقی غنە!

موندە کمگنە؟ — دی.

قارت — صول قولاغم ایشتمی — دی.

ینە مالای ۳ نچی طرفنە کیتە.

آندە باروبدە: — شاق — شاقی غنە!

موندە کمگنە؟ — دی.

قارت — قارت بلەن قارچقغنه!

مالای — الوغ کیلنم اول طابدی،

کچک کیلنم قز تابدی،

طورما بلەن شالقان صوریم؟ — دی.

قارت — کوچک یتسە بر آز آلا — دی.

صوگرە مالای ایگ باشدن طارتا باشلی. بیک اوزاق وقتدن

صوڭ ھمەسون طارتوب آلوب ېترە. قارت طورمالرینگ بتدیگن

کوروب، مالای بلەن صوغشا باشلیلر. طورمالردە قارت طرفندن

بولوب، صوغش باشلانا. صوغشنگ تمامی ایلەن اویندە تمام بولا.

یازوب کورسە تدیکم شوشی: «آخشارو»، «کوکدە نیلر بار؟»،

«طورما طارتش» اوینلری، یاز کونی اوینلاردر. بعض اوینلرندە

فقط قز بالارغنه اوینیلر. بعض لرن ابر بالارغنه اوینیلر. شولایوق

مشرتک اوینلردە بار.

مثلاً: «کوکدە نیلر بار؟» اوینون قاتشوب اوینیلر. آندن باشقە

مشرتک اوینلر کوبدر. بو اوینلرنگ حفظالصحة گه فائده لیلری بولغان

بکک ضرر لیلری دە یوق توگلدن البته. نیک موندی قصقە بر

صوغانمە بر قز آلدم

«کلام قاش» آتلی.

«کلام قاشقە» طون تکدردم

ئوزینە جابلی.

یاقاسینە بال باصدردم

سویلهرگە طانای.

کیاواڭ شالقان اورلاماسون!

زەمەت (قیما) آشا سیکرەسون!

بادیان بادیان —

تفو! لغنت!

صوگندن اورتادە غی قز مەرەگە قوشلوب، آندن ایکنجی بر بالا

اورتاغە چغادە اوین ینە باشلانا. «مەرە» نی تشکیل ایتکان ھمە

قز لرغە اورتاغە بر مرتبە نوبت بلەن چغارغە طوغری کیلوب، ھەر

قایوسنە شوشی طاقماقنی آتوب اوین شونڭ بلەن تمام بولادر.

«کوکدە نیلر بار؟» اوینی.

۱۵ — ۲۰ دن عبارت قز بالار آی کبک بر مەرە تشکیل

ایتلر. آلا بر برسینگ قوللرندن طوتوشوب اوینیلر. مثلاً:

قریدە غی بر قزنگ قولدن یانئدە غی قزی، آفندن ایکنجیسی،

و آگرایالغاتوب بارچە قز لر قوللر بر برسینە باغلاب، (طوتوشوب)

بیک اوزون بر آی شکلن میدانغە کیتەرلر. قوللرینە طوتونوشقانده

ایکی کشینگ قول آراسن یعنی بلەك آستن بیک کیگ قالدرا.

و قوللر یوقاری کوتاروب طوتونوشلار. چونکە آلا رنگ قول

آستلرندن کشیلر چغارغە طوغری کیله. آی نگ بر باشندە غی قز

سؤال ایله آی نگ ایکنجی باشندە غی قزینە طاقماق ئەیتە باشلی،

طاقماق بوندن عبارت:

۱ — کوکدە نیلر بار؟

۲ — (ایکنجی قریدە غی قز جواب یرە)

کوک بوینچە قز لر بار.

۱ کوکچگندە نیلر بار؟

۲ — یفار بلەن شیکر بار؟

۱ — قانی (بر) میگا یفارگنی؟

۲ — نیک یریم مین سیکا؟

۱ — قانی میگا شیکرگنی؟

۲ — نیک یریم مین سیکا!

۱ — قانی میگا خان یولی؟

۲ — قانچک بولسە قیدە چق! (تمام).

جوابچی قز. سؤالچی قز بلەن ایبدە شی نگ قول آستندن

چغوب کیتە. و آنڭ آرتندن قولینە طوتونغان باشقە ایبدە ش قز لرده

كىلەسى قىش مېنى طاغىن شوشى خەلقەگە بېرىگە بولغانلار ايدى .
لىكىن اول خەلقەدە يازمىشنىڭ قوشۇمى بولمىچە باشقە يىراق بىر مەھلەدە گى
مەكتەپكە خەلقە بولوب كېتىكەنلىكىدىن ومىگا اول مەكتەپكە يورۇمى
يىراق بولغانلىقىدىن مېنى تەلەر تەلەمەس اوزمىزنىڭ مەھلەدە يا كەڭنە
آچىلغان مەكتەپكە بېرىگە مەجبۇر بولدىلار .

بو مەكتەپكە يا كەڭنە اوگاڭز آلوب امام بولغان قارت خەزىرت نىڭ
اوغلى يەش خەزىرت نىڭ نەزەرىتە ايتسەدە اوزى نىڭدەر مەكتەپكە بىك
سېردىك كىرە ، كىرگەن چاقەدەدە مەكتەپنىڭ اچكى اشلېرىنە كۆپ
قاتىما قاتىملىق بىزنىڭ مەكتەپ ، زورۇر ئاق شاگرۇدلرنىڭ اختېيارىنە
تابىشلارغان اچكى آفتانومىيالى بىر مەكتەپ آتالۇدىن بىردە يىراق توڭل
ايدى .

مىن بو مەكتەپدە سېقى او قوب يورۇچى اسمن ايكى يىل
كوتەروب يورۇسەمدە شوشى « محمدىيە » هم « شىروپ الصلوة » نى
اوجىلاب چىغا آلامدۇ . مەكتەپدە بالالارنىڭ سېقى او قوب او قوماوى
بىلەن ھېچ كەمىك اشى بولماغانغە او قو طرفى يىلگىلى آڭغە بارمى
ايدى . آڭغە بارو توڭل كېرىگە كېتە ايدى دېسەم اختمال يالغان
بولماسدۇر . چۈنكى موگا رچە نى چىتدى او بىرەنگەنلىرىمىزنى اونوتا
بارساقدە يا كەڭنە بىر نەرسەدە او بىرەنە آلمى ابدىك .

بىر وقت « جىهانگىر مۇخۇم » رسالەسەن او قوغانمەدە ئىللە قايدىن
خەزىرتە كېتورۇپ اوزمىزنىڭ شوشى مەكتەپمىزنى « طورنالى »
اولىنىڭ مەكتەپى بىلەن چاغشۇدروب قاراغان ايدىم . مېنىمچە ايكى ارادە
مەنسەپ بىك زور بولسەدە بولالارنىڭ قايسى اوستونىرەك بولغانلىقىن
ھەماندە حل ايتكەنم يوق ئىلى . يىلگىلى موندەغى او قو باشسۇزدە
آياقسۇزدە بولغانلىقىدىن على آبۇلى نىكىندىدە ئىللە خەلقە نىكىندىدە
كۆپ مەرتىبە ناچار وشاگرۇدلرنىڭ اخلاقى ياقلىرى بىر كەم طرفىدىندە
ماقتاراق توڭل ايدى . ھەرنى بولسە بولدى مىن على آبۇلى بىلەن
ئىللە خەلقەدە ايكى قىش . اوزمىزنىڭ مەھلە مەكتەپىدە ايكى قىش بارلۇغى
دورت قىش سېقى او قوب يورۇسەمدە سېقى باشلاغانمىڭ ايكىنچى
يىلدە او قورغە طوتىغان « محمدىيە » ، « شىروپ الصلوة » دىن بىر قاراشدە
يىراق كېتە آلامدۇ .

مونه شوشىدى او قو قىلغىندە مەھلەمىزنىڭ مەكتەپى ايكى يەمسىز
بىر دورى كېچىروب ياتقاندا ئىللەغى او قو مۇسەنمە قولاقغە يا كەڭ خەزىرت
ايشوتلە باشلادى : قارت خەزىرتنىڭ بىر نەچى خاتوتىدىن طووغان كېچى
مۇخۇمەگە كېيەو ايتوب كۆپ يىللار بىخارادە او قوغان ئىللە قايسى بىرچىت
اولىنقى ص . نى كېتورگانلار . ص . مۇخۇمەگە كېيەو بولغاچ قارت
خەزىرتنىڭ يورۇتىدە موگا رچە اسمىدە ايشوتلمىگان يا كەڭ بىر اصول
بىلەن خەزىرتە رە . شەدە بالالار او قوتورغە بولغان وشاگرۇدلر جىنى
باشلاغان . اولمىزنىڭ اوچ مەھلەدە گى اوچ مەكتەپنىڭ دە بوتالچىلغىندىن

مەقالەدە باروندا كورسەتوب بولمى . بناً عليه ، شوشى مىلى اوينلارمىزنى
اساسلى بىر بولغە سالوب ، بىرەر رسالە يازارغە تەلەگەن اقدىلرگە
مايىرىيال كۆپ بولماقچىدۇر . آندى اقدىلر چىقا قالسە مىن اوزمىدە مەمكىن
قدر شوشى كېك اوينلارنى جىوشوب بېرىگە وعدە ايتەم .

بو ۳۰ دىن باشقە يەنە : بىزىلك ، گورنەش ، نى تى طاقوق ، تىچقان
يەشىش ، ناردوان ، قوبان ، اورمان سالداتى ، طوب اوينلر دە بار .
بولالارنىڭ تورلىسىندە تورلى ماقور طاقماقلر بولوب اوينلورلى دە
افراط كوككلى بولادۇر . شونلىقىدىن بومائىرىياللارنى چىغاندا « خەلق
ادىياتى » جىو غە خەزىرت بولغانىدە خەزىرت چىقا ماسقە تېوش .

بو اوينلارنىڭ باشقە نەقشە نەزەرلرەن اھللىرىنە طابىشروب ، شوشى
مىلى اوينلارمىزنى جىيارغە تەلەگەن اقدىلرگە بىك كۆپ مائىرىيال جىيالچانغەن
بىيان ايتوب تىرتىبەكە سالونى بىر ھىيت توزوب كىرەلسە . موافق
بولور ايدى .
على قولاطقى .

خەلق

بىر اولغە اصول جىدىدە كىرتلۇنىڭ تارىخى .

موندىن يىككى يىللار اول ، كوز كوشى مېنى بىر نەچى مەرتىبە
مەكتەپكە بېرىدىلر . مىن موگا رچىلى او بىدە آتامدىن ايجىك ، شىراپ
الايمانغە او قوشۇدرا لاغان بولسەمدە مەكتەپدە سۇرە وتوركى
كىتابلىرى او قى باشلامدۇ . بو مەكتەپ على اسملى بىرەنەگ ادەرسەندە
وآنكى كامىل اختېيارىندە بولغانلىقىدىن او قوتو اشلېرىنە بىردە لياقتى
بولسەدە على آبۇلى نىڭ آناسىدە بوش وقتلىرىدە قاتناشقانلىقى ايدى .
على آبۇلى مەھلەمىزدە او قو اورونى يوقلىقىدىن فائىدەلەنوب اش
يوغىدىن بىر اش بولسۇن دېب اوزىنىڭ كىچىككەنەگە ائىنە يىگىمىش
اوپوز قدر مالائىنى جىبوب شولارغە سېقى او قوتا وشوندىن كىلگەن
سەدقە خەزىرت آرقاسىندە اوزىن ، ئائىلەسەن تىرىيە فېلوب قىش چىقارا ايدى .
بو قىش شولاي اوتوب ايكىنچى قىشنى على آبۇلى نىڭ تەسەدۇفى بىر
سەبب بىلەن خەلقەلكنى طاشلاوى آرقاسىندە مېنى ئىللە اسملى
ايكىنچى بىر خەلقە بېرىدىلر . بو دە شولايوق بىر او بىدە خەزىرت
بالالار او قوتا ايدى . مىن ائىدى موندە بايتاق آڭغە اطلاب « شىروپ
الصلوة » بىلەن « محمدىيە » او قى باشلامدۇ . قاى وقت زورۇر ئاق شاگرۇدلر
بىلەن بىرگە قىرائت ھەم ائىدەرە ايدىم . شىروپ الصلوة ھەم محمدىيە بابىدە
آڭغە كېتوبم ياقىنلىرىمىڭ بو خەلقە مە اخلاص باغلاولرىنە سەبب بولدى .

آرسانده تورلی ئەنکەمەلر یوری ایدی. مثلاً آندە صورغاغە جواب بیرە آماغانلرنی بر آی قارانی اوبگە یابوب آچ طوتارغە یا کہ بیک قاتی صوغارغە جزالارغە قرار بیرولگان ایکان فلان ایکان. . . . بزنجی اول امتحانک سبق بلماگانلر اوچون بیرگان بیمشی اسپانیەدە بولوب اونکان اینکویزیتسیەدن برده کیم بولماسقە تیوش ایدی. قسقسە اول امتحان باشمزدە صراط کوبری اوتو کبک جیتون و قورقنچلی بر یول ایدی. لکن امتحان وقتی کیلگاج آنک بز اوبلاغانچە قورقنچلی توگل ایکانلگن بارومزده تصدیق ایتدک.

ص. اولمزغە الك برنجی بولوب اصول جدیدە کرتدی. اوقتو اشن بر تورلی انتظامغە قویدی. اوزی باشلاب بر تورکیچە جغرافیا کتابندن فائده لهنوب زورراق شاگردلرگە آکا چاقلی اسمی دە ایشوتلماگان جغرافیا اوقوتا باشلادی. بر شاگردی واسطەسیلە مسکاودن روسچە غلوبص، قازاندن تورکچە خریطلر آلدروب مکتبک ديوارینه آصدروب قویدی. بخارادە کوب اوقوغان بر ملانگ قولنە غلوبص طوتوب بر نیچە کیلگان قوناقغە بیرنگ توگاره کلگن، اوزبیک کوچه رندە ئەیلەنوب طورغانلغن اثبات ایتەرگە طرشقان اوزم بر نیچە مرتبه کوردم. بعض بر معترض لرغە جغرافیا اوقونک لزومنه سیروافی الارض. . آیاتن دلیل ایتوب کیتوره ایدی. همەدن بیگرەک طرشدروب چن کوکلدن اوقوتوی دە بایتاق شهرت قازانماستە سبب بولدی. مکتبندە هر محلهدن اوقورغە یوروجی بالار کوندن کونگە آرتدی. حتی جیت اولردن دە شاگردلر کیلە باشلادیلر. برنجی یلدە اولک یوزگە یاقین بالانک بر اوبگە گنە صیوی ممکن بولماغاج بالارنک بر قسمن بروه نلک ایکی بولمەلی یورطینه کوچروب اوقورغە قازاندن بر نیچە معلم آلدردیلر.

هر وقتدە بولغان کبک موندەدە خلق ایکی طرفقە آیرلدی. بر توریسی ص. طرفداری، آکاردن بالارن اوقوتوب آنک عامن، اوقوتون یاراتوچیلر؛ ایکنچی توریسی ملاتر طرفداری بولوب آلاز ایسکی اوقونی یاقلاوچی صقتیلە میدانغە چقدیلر. شبهه یوق اولمزنگ ملالری دە کیلومشەک ص. نک یا آاچە اوقوتون و آنک بیک تیز آرادە اوسوب کیتوب خلق آرسانده اعتبارغە کروون یاراتمیلر ایدی. لکن اولمزنگ بر ایکی زور بایی ص. طرفداری و آکاردن بالارن اوقوتوب آنک حمایه جیسی سانالغانلقدن وقتچەغنه بولسەدە طاوشلرن طنلرن چغارمیچە ناراضی لقرن آچقدن آچق بلدرمیلر ایدی. بر طرفدن ص. اوزی دە محاسلر دە ملالرنک قایسی بر اشلرن تقید ایتە باشلادی. بزنگ ملالرنک علمی بولایدە

طویغان بر تورلی خاق بالارن. شادلق بلەن ص. غە اوقوتورغە کیتروپ بیرە باشلاغانلر. شولای دە کوبچیلک اولگی مکتبلردن بالارمزنی آلمیمز دیب ایسکی مکتبلردە قالدراغانلر. آتام مینی دە ص. غە آوب باردی. مین باشدە آکار بیک قورقوب باردم. اول نیندی کشی ایکان بیک آچولی قوط اوقچق توگلمی ایکان؟ دیب ابدری ایدم. چونکە اول زماندە اوقوتوچی دیگان بندە هر بالانک کوکلندە طورمشدن آغان تجربەسی بونچە عمرده بر آچق یوز کورسەتمی طورغان وقارلی، غیرتلی بریرتقچ توسلیردک اورناشقان بولا ایدی. نهایت باروب کردک. ص. بزنی اوزبیک بولمەسندە، کونکانمک کوروسنچە آچق یوز بلەن قبول ایتدی. مقصدنی آکلغاچ مینم نرسە بلگانلگمنی امتحان قیلماق اوچون عالمجان حضرتک سواد خوانندن برکشینگ اوج اوغلی حکابەسن اوقورغە قوشدی. مین اویده، نی جبتدی تورکی کتابری اوقوب یورو آرقاسندە آقنی قارانی یاخشی تانیغانغە یالغشسز اوقوب کورسەتدم. آتام کیتدی. مین قالدم. مین بارغان وقتلردە مکتبندە اوظوز بيشله بکنه بالا بولسەدە هر کونی برده ایکیشار شاگرد آرتوب تورا ایدی. ص. شاگردلر بلەن یاخشی معاملە قیلە، شایاروچیلرغە جزا بیرووی دە نلککی اوقوتوچیلرنگ کوروسنچە گل وعظ نصیحتدن عبارت بولا ایدی. شاگردلرنک آتاری دە ص. نک اوقوتوندن غایت راضی ایدیلر، چونکە مکتبندە نلوککی شیکلی اوجینە باروب چغالماسلق Недоступный نرسەلر بلەن باش قاتورمیچە بیکل اصول بلەن اوقورغە یازارغە اویره تەلر. حساب جغرافیا اوقوتالر، املا یازدرلر، ایسکی مکتبلرمزده گی جزا قانونی نک برنجی رەتندە طوراً تورغان روزگا (جیق) استعمالینگ بتوونینە قارامیچە بالار کیردک مکتبک اچندە و کیردک طشندە بولسون اوزلرن یاخشی طوتا بلەلر.

کونلر آظنلر اوتوب شوشی آغم بلەن طورمشمز آغوب بارغاندە کونلر جلتوب قارلر اری باشلاغاج شاگردلرنک دە معلملرنک دە تلندە امتحان یاقینلاشە، آکار حاضرلانورگە کیردک دیگان سوزلر یش یش قنە ایشوتلە باشلادی. بز امتحانک نیندی بولاچاغن بلمەگانگە آنک حقندە معلماردن صوراشدرە ایدک. حافظ معلم بزگە املا یازدرغاندە امتحانک نیچوک بولاچاغن تصویر ایتە تورغان بر نظم یازدرغان ایدی. نظمک باشی خاطرمدە قالماسدە آخری شولای تمام بولغانلغی ئەلیدە ايسمده: امتحان کونلرنده اون ایکی ملا کورلر. دخی کلور طالبلرنک آتاری * اگر بولسە خطاری * ئەیتورلر ناپر اصنا اوقوتدق بز آلارنی. مونه بونظمدن امتحانک آلبوق قورقنچلی نرسە توکلگی بلنوب طورسەدە نیکدر آنک حقندە کیگ خیالی شاگردار

بولغان بر تورلی آقلمی باشلر چنلابده آننگ ضررینه اش ایتهر اوچون آیاقه قالدیلر. حتی بر تورلی باطرلینک ص. اوستندن: «اول ضررلی کشی، اول رخصتسز نلله نیتکان میتود بلهن بالار اوقوتا، آننگ استانبولدن اوقوب کیلگان بر معلمی تورک اصولی بلهن اوقوتوب خلق آراسنه تورکلک روحی تاراتا» دیب تیوشلی اورونلرغه پراشینیه لر بیرلگانلکلرن سویله دیلر. آغزندن آغزغه یورگان بو خبرلرنی ایشتان ص. طرفدارلری تگی یاقه شاقتی غنه آچولاری کیلسه ده بر نورلیاری ص. نگ بعض بر اشلرنده اورونسزراق طابالر. اگر اویلابراق اش ایتوب خلق غده ملالرغه ده یارارغه طرشسه، جونلرن یاتقان یاقه ده آذراق صیپاسه اوکازلی ده مدرسه لی ده بولور ایدی، اول اوزینه شهرت چغاررغه تاهب آشغا توشدی دیلر ایدی.

آیلر کونلر اوتدی. ص. نگ مکتبئی کیره ک مادی، کیره ک معنوی یاقدن آغه باروب تورغان حانده ایکی یان طوتوروب اوچنچی که چقغاج کوتمه گان بیردن حکومت طرفندن یابلدی. بز شاگردلرده اویاسی طوزغان قوشلر کبک تورلیمز تورلی یاقه تارالدق. بو واقعه ده کملر طرفندنر به شرون بیرولگان کاغدلرنک نیچاقلی تأثیری بولغانلغن مکتبئی ماتیریلتنی یاقدن آلوب باروچی بایلر و باشقهلر باروسی ده بله لر ایدی. شونلقدن آلاز قوللرندن کیلگانچه یوغاریراق دائرلر که مراجعت ایتکاله گان بولوب مکتبئی یا گادن آچارغه طرشوب قارادیلر. لکن نیقدر طرشلسه ده حتی بو اش آرتندن پیتروغرادغه چاقلی بارولسه ده مکتب یا گادن آچلمادی. شولای ده ایکی یاروم یلاق قسمه عمرلی بو مکتبنگ خلقه تأثیری، بیرگان یمشی زور بولدی. شول کوندن بیرلی آولمزده غی باشقه مکتبلر که ده آقرنلاب اصول جدیده کرتله باشلاندى. شول یولده آلازده شاقتی غنه قیلمادی و جانلانه باشلادیلر، اگر بر باشلانوب کیتکان شول تکامل همزده دوام ایتوب طورسه آلدہ آلازنگ پیداغوغیه تله کلرینه موافق مکتب که نه یله نوب کیتورلیزه ده اشانچ یوق توکلدر.

578

ناشری: «محمد شا کر و محمد ذا کر رامیفلر».
محرری: رضاء الدین بن فخرالدین.

اورته چه محدودرک بولغانه آلاز مجلسلرده خلق آلدنده عالم سانالغان ص. بلهن نیندی بولسه فهقی مسئله لرده مناظره قیلوشوب کیتوب ده سوکندن ییکلوب اویاتلی بولودن قورقالر. شونک اوچون مجلسلرده دینی مسئله لر دن، موزیکچه ایتکانده کتاب سوزندن برده بحث ایتیلر، ایسکی عادتلری بونجه کوبره ک آط صاتو، آط آلو، بازار، یارمارکه خبرلری بلهن یوده ب چفالر ایدی. نه خلقننگ بر تورلیسی موندی اورام خبرلرندن طویغانه مجلسلرده علمیره ک دینی ره ک بحثلر ایشوته سی کیله ایدی. شوکار کوره ص. نی سویله تهلر، قایسی برچرالچغراق دینی مسئله لرنک حلن آ گاردن صوراب آننگ فکرن ایشوته لر، قای وقت آننگ بعض بر مسئله لرده بیرگان جوابلری ملالرنک تعلیماتنه یا که اشله گان اشلرینه بتونلای خلاف بولوب چغا ایدی. مثلاً بزده ملالرزکانلر کزنی فقیرلر که کنه بیرماینجه حاللی بای کشیلر گده اوله شکر، کتاب شولای قوشه دیبوک ایتاسه لرده آلازنگ حاللی بای قرداشلرینه زکات بیرولرینه قارشى کیلمگان کبک اوزلری حاللی بای بولسه لرده هر یل بایلردن زکات حسابنه قوجاق قوجاق مانوفا کتورا مالی، قاداتلاب جای شیکر آلودر ده برده باش طارتمیلر ایدی. بو هیچ کهمگه یات طویولماسلق بر عادت حکمینه کرگان ایدی. ص. نگ بای ملالرغه زکات آلونک قطعیا درست توکللگن، آنی فقط فقیرمسکین که بیرو تیوشلگن سویلی باشلاوی ملالرنک آورتقان اورونلرینه چه نیچو بولغانلغی ییلگی. شونک اوسته ملالرنک جمعه و عید کونلرنده خلق آ کلامی طورغان تلده خطبه اوقولون انتقاد قیلوب عربجه خطبه اسمی بیرلورک قدر اوقوغاندن صوک تورکیچه اوقورغه کیره کدکنی سویله ون، عیدلرده موزیکلر ملالر برله بر ره تده آ گارده صدقه بیرگانده: «مسجد عبادت اورونی، صدقه جییا طورغان اورون توکل» دیب آلماینجه مسجیدن چغوب کیتورلر و باشقهلرینه ده قوشارغه کیره ک.

شول چافلر ده ص. یاقیلر طرفندن آنی محله مزگه یه ش حضرت یاتنه اییده ش ملا ایتوب قویونک کیره کدگی تلگه آلونا باشلادی، لکن محله مزده همان صان حسابنچه ص. طرفدارلری ازراق بولغانلقدن بو فکر بردن رواج تابوب کیتمادی، تیک سویله نوب اوزدیغنه. شولای ده موندی فکرنگ بارلغی تیزدن مخالفین قولاغنه ایروشکان که دینی توزه توجی ص. نگ مخالفلری

«شورا» اورنبورغده اوله بشه کونده بر هفقه ادبی، فنی و سیاسی جمعو دره.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЬ ОБЛСЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
Адресь: г. Оренбургъ, редакція журн. „ШУРО“.

آبونه بدلی: سنه ک ۸ صوم، آتی آیلق ۴ صوم ۳۰ تین.
اوج آیلق ۲ صوم ۲۰ تهر بر آیلق ۸۰ تهر برمه لب ۴۰ ت.
چیت مملکت که یلاق ۹ صوم.